

รายงานการวิจัย

การนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและ
รายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

รัชฎากร เอี่ยมอำไพ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและ
รายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

APPLICATION OF SANGHAVATTHU 4 TO CREATE STABLE JOBS
AND INCOME OF THE ELDERLY
IN NAKHORN PATHOM PROVINCES.

รัชฎากร เอี่ยมอำไพ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสม ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีอายุตั้งแต่ 60-80 ปี มี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเป็นระบบหลายชั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยโดยการศึกษาจากตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยเชิงสำรวจ หรืองานวิจัยภาคสนามที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากการค้นคว้าเว็บไซต์ต่างๆแล้วนำข้อมูลมาทำการสังเคราะห์วิเคราะห์เพื่อสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวความคิดของการวิจัยและนำแบบสอบถามที่สร้างแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาจำนวน 3 คน และนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขพร้อมทั้งนำแบบสอบถามไป Try Out กับผู้สูงอายุที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไขทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อกำหนดค่าสถิติต่างๆในการตอบ วัตถุประสงค์ และสมมติฐานการวิจัยสถิติที่ใช้ในการวิจัยคือสถิติบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไปที่เป็นตารางเดียวและสถิติอนุมาน ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ t-test และ F-test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติระดับ $P. = 0.05$ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกันนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจมากและ ข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาส่งเสริมในด้านจริยธรรมนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด 2) การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นราย พบว่าผู้สูงอายุมีการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ข้อ 4 คือ สมานัตตตา การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่นนำไปเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงมากที่สุด และข้อ 3 อุตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาส่งเสริมในด้านจริยธรรมเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงไปใช้น้อยที่สุด และ 3) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุและระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน กับการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

คำสำคัญ 1.สร้างอาชีพและรายได้ 2.สังคมวัตถุ 4 3.ผู้สูงอายุ

Abstract

The purpose this research were 1) to study the application of the principles of the Sangahavatthu 4 (bases of social solidarity) to build up the occupation and stable income of the elderly. 2) To compare the different factors in the use of the Sangahavatthu 4 to use to create a stable career and income for the elderly. 3) to create a Activities Package to use the Sangahavatthu 4 to use to build a stable career and income of the elderly.

This research was a Mixed Method research. Population: Elderly people living in Nakhon Pathom province, both males and females aged 60-80 years, 400 samples were selected by using a multi-stage system. The tools used for data collection were questionnaires for creating and validating the quality of research tools by studying from academic texts, theories, survey research or field research, and from researching websites. The data were analyzed by questionnaire based on the conceptual framework of the research, and the questionnaires were then generated and presented to 3 expert reviewers. The results of the questionnaire were used to try out the sample of 30 non-sample elderly. The analysis of data by computer to calculate the statistics in response, research objectives and assumptions. The statistics used in the research were descriptive statistics, is percentage, mean, standard deviation Used to describe general information in a single table and inference statistics. The statistics used were t-test and F-test. The statistical significance was determined by $P = 0.05$. To test the hypothesis of the research.

The research found that: 1) Elderly people in Nakhon Pathom had knowledge and understanding the Sangahavatthu 4 at a medium level, and when considering each item, it was found that the number 1 was a Dana (generosity), sharing help each other. The elderly were very knowledgeable. The number 4 was a Samanattata (equality consisting in impartiality), to make themselves as a help to solve the problem. The elderly have the lowest knowledge. 2) The use of the Sangahavatthu 4 for the purpose of creating a stable occupation and income of the elderly in Nakhon Pathom Province. The overall level was not consistent with the assumptions. And

when considering each. It was found that the elderly people use the Sangahavatthu 4 to build a career and stable income. The number 4 was a Samanattata (even and equal treatment), was to keep up with others, to put them consistently, not to take advantage of others to create the most stable occupation and income. And the third Atthacariya (useful conduct) was to make a contribution to solve the problem of promoting ethics to create a career and stable income to use the least. 3) The results of the hypothesis testing showed that individual factors were gender, age, and educational level with different and applying the Sangahavatthu 4 for the purpose of creating a stable career and income of the elderly in Nakhon Pathom Province was not different which was not consistent with the hypothesis.

Keywords 1. Career building and income, 2. Sangahavatthu 4, 3. Elderly

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม” นี้ เป็นงานวิจัยซึ่งได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปี 2560

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของสถาบันที่คอยอำนวยความสะดวกและติดต่อประสานงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสุนทรธรรมโสภณ, รศ. พระครูศรีปริยัติวิธาน ดร. และ ดร.วิญญู กิณะเสน ที่ปรึกษางานวิจัย และขอกราบขอบพระคุณพระมหาทองเชิด กตปุญโญ. ผศ.ดร. ซึ่งได้กรุณาช่วยตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนผู้บริหารและคณาจารย์ทุกท่าน อาทิ รองอธิการบดี ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ ที่สนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยคาดหวังว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุซึ่งจะได้นำไปเป็นแนวทางเพื่อกำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาผู้สูงอายุของจังหวัดนครปฐมและจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

คุณงามความดีและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้แด่บุพการีและผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน อนึ่งหากมีความผิดพลาด บกพร่องถ้าจะมี ผู้วิจัยขอน้อมรับเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

นางสาวรัชฎากร เอี่ยมอำไพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญเนื้อหา	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1-4
1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
2. โจทย์การวิจัย	3
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
4. สมมติฐานการวิจัย	3
5. นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	3
6. ขอบเขตการวิจัย	4
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
8. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	4
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5-30
1. ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4	5
2. ทฤษฎีการสูงอายุ	7
2.1 ทฤษฎีทางชีววิทยา	8
3. ทฤษฎีทางจิตวิทยา	10
4. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา	10
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ	12
6. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ	16
7. แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์	21
8. สภาพพื้นที่ที่ศึกษา	22

9. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
10. สรุปกรอบแนวความคิด	29
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	30-33
1. ประชากรที่ศึกษา	30
2. เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง	30
3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	31
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	31
5. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย	31
6. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลและสถานที่เก็บข้อมูล	32
7. การวัดค่าตัวแปร	32
8. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	33
9. สถิติที่ใช้ในการวิจัย	33
10. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	33
11. การจัดทำคู่มือ	33
บทที่ 4 ผลการวิจัย	34-57
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	35
ตอนที่ 2 การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุ	37
ตอนที่ 3 การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม	40
ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานการวิจัย	51
ตอนที่ 5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	54
ตอนที่ 6 ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ	56
บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	57-69
1. สรุปผลการวิจัย	58
2. อภิปรายผลการวิจัย	60
3. ข้อเสนอแนะการวิจัย	68
3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	68
3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ	69

3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	69
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล	ฎ
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย	ฏ
ภาคผนวก ค แบบสอบถามโครงการวิจัย	ฐ
ภาคผนวก ง ชุดกิจกรรมการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ	ฑ
ประวัติผู้วิจัย	ฒ

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 จำนวน ร้อยละ เพศ ของผู้ตอบแบบสอบถาม	35
ตารางที่ 1.2 จำนวน ร้อยละ อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	35
ตารางที่ 1.3 จำนวน ร้อยละ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	36
ตารางที่ 2.1 การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุ	37
ตารางที่ 2.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	39
ตารางที่ 3.1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 1 คือ ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน	40
ตารางที่ 3.2 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 2 ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	43
ตารางที่ 3.3 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 3 อัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม	45
ตารางที่ 3.4 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอาเปรียบผู้อื่น	48
ตารางที่ 3.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	50
ตารางที่ 4.1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	51

	ญ	
	หน้า	
ตารางที่ 4.2	แสดงผลการเปรียบเทียบการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม	51
ตารางที่ 4.3	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	52
ตารางที่ 4.4	ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกอายุ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	52
ตารางที่ 4.5	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	53
ตารางที่ 4.6	ผลการเปรียบเทียบการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	53
ตารางที่ 4.7	แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักอิทธิบาท 4 ต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอาชีพ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ	55
ตารางที่ 5.1	ค่าความถี่ของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ตอบแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นที่จะนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้สูงอายุทั่วไปอย่างไรบ้าง	54
ตารางที่ 6.1	ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม	56

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้คาดการณ์สถานการณ์สังคมสูงวัยของประเทศไทยในอนาคตว่า ในปี 2566 ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทยจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 14.1 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด เท่ากับว่าประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” และในปี 2576 ประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 18.7 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 29 ของประชากรทั้งหมด¹ และแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นตามลำดับซึ่งเราจำเป็นต้องหาแนวทางการส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างเร่งด่วนดังใน **พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ขออัญเชิญมาดังนี้** “ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มากด้วยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เปรียบประดุจคลังสมอง เป็นกำลังสำคัญที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง” และสอดคล้องกับ**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559**² ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สูงอายุและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ข้อที่ 5.2.4 พัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมมีคุณภาพ มีคุณค่าสามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ**นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2555 – 2559**³ ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาสังคม แผนงานวิจัยที่ 8.5 การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพและเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการและผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ**นโยบายของรัฐบาล**⁴ **ข้อ 2.3.5 นโยบายความมั่นคงของชีวิตและสังคม** และยังสอดคล้องกับ **พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546**⁵ ในมาตรา 10 (2) รวบรวมข้อมูล ศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับงานคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับ

¹ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2556-2559).

² แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559.

³ นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2555 – 2559.

⁴ คำแถลงการณ์นโยบายรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554

⁵ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

ผู้สูงอายุ รวมถึงสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย⁶ กลยุทธ์ที่ 2 การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน

จากแผนพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่ามีกรวางแผนกลยุทธ์ต่างๆมากมายเพื่อรองรับการเข้าสู่ “สังคมสูงอายุ” เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบปัญหาการขาดความมั่นคงในชีวิต เช่น ไม่มีงานประจำทำอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ขาดรายได้ที่จะมาเลี้ยงชีพและหากยังไม่มีกรวางแผนรองรับ จะทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นภาระของสังคม รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อมาดูแล ซึ่งก็ยากที่จะได้รับกันอย่างทั่วถึงหรือเพียงพอกับความต้องการสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กัมพล กล่ำสีทอง ศึกษาเรื่อง **การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลลิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง** ผลการวิจัยพบว่าความต้องการบริการสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ณ เขตเทศบาลตำบลลิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรังพบว่า 1) หากค่าใช้จ่ายในการใช้บริการของผู้สูงอายุลดลงผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 2) หากผู้สูงอายุมีสถานภาพสมรสแต่งงานผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 3) หากรายได้ของผู้สูงอายุสูง ผู้สูงอายุก็จะมีความต้องการสวัสดิการสังคมลดลง⁷ จากผลงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่าหากเราส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงแล้วจะทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ทำให้รัฐบาลลดภาระเรื่องของการจัดการสวัสดิการของผู้สูงอายุ อีกทั้งผู้สูงอายุยังเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ต่อไป

ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้แพร่กระจายไปทั่วทุกภาค ทุกจังหวัด แม้แต่จังหวัดนครปฐมยังพบปัญหานี้เช่นกันไม่ว่าจะเป็นปัญหาผู้สูงอายุขาดความมั่นคงในชีวิตที่สำคัญคือผู้สูงอายุจะว่างงานเมื่อถึงอายุเกษียณทำให้ไม่มีรายได้พอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอีกทั้งสังคมไม่เห็นในคุณค่าศักยภาพของผู้สูงอายุ เช่น ไม่มีความมั่นใจในการจ้างงานกับผู้สูงอายุเพราะเห็นว่าอาจจะมีปัญหาทางด้านร่างกายที่เสื่อมลงและประสิทธิภาพการเรียนรู้ลดลงด้วยจากสภาพปัญหาดังกล่าวมีผลทำให้ผู้สูงอายุขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง อาทิเช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาช่องว่างระหว่างวัยกับคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมไทยอันดีงามเสื่อมลงเพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพราะจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปีและทำให้ผู้ที่ก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเกิดความไม่มั่นใจในคุณภาพชีวิตที่จะตามมา

⁶ แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2556-2565)

⁷ กัมพล กล่ำสีทอง, **การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลลิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง**, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2554, บทคัดย่อ.

จากปัญหาความรุนแรงและผลกระทบอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครปฐม อีกทั้งปัญหารวมทั้งผลกระทบก็ยังไม่ลดลง จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐมโดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาแก้ปัญหาให้กับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้และมีโอกาสในการประกอบอาชีพทำให้มีความมั่นคงและมีความสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป

2. โจทย์การวิจัย

2.1 ผู้สูงอายุมีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงมากน้อยเพียงไร

2.2 ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยแตกต่างกันมีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงแตกต่างกันเพียงไร อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

3.1 เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

3.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

3.3 เพื่อสร้างชุดกิจกรรมในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

4. สมมติฐานการวิจัย (Research Hypothesis)

4.1 ผู้สูงอายุมีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงมาก

4.2 ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยแตกต่างกันมีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงแตกต่างกัน

5. นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Term Definition)

5.1 ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม

5.2 การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐมแสดงออกทางกายและวาจาที่แสดงออกในการนำไปสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงตามหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

⁸ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.

1. ทาน หมายถึง ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน
2. ปิยวาจา หมายถึง การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
3. อุตถจริยา หมายถึง การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม
4. สมานัตตตา หมายถึง การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอกันเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น
5. ปัจจย หมายถึง เหตุหรือองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดตามมา ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

6. ขอบเขตการวิจัย (Scope of Research)

- 6.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 – 80 ปี ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม จำนวน 120,091 คน และได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 คน
- 6.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครปฐม
- 6.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560
- 6.4 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเฉพาะการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อุตถจริยา และ 4) สมานัตตตา

7. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย (Expected Result & Application)

- 7.1 ได้ชุดกิจกรรมการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ
- 7.2 ได้แนวทางในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ
- 7.3 ได้นำผลการวิจัยไปเผยแพร่สู่สังคมและชุมชนกลุ่มเป้าหมาย
- 7.4 ได้นำผลการวิจัยเสนอต่อสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องเพื่อเปิดโอกาสในการสร้างอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุ
- 7.5 ได้ข้อมูลที่น่าไปต่อยอดการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

8. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

8.1 กระทรวงมหาดไทย

8.2 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

8.3 กระทรวงแรงงาน

8.4 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

8.5 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

8.6 สภาผู้สูงอายุ

8.7 และสถานศึกษาอื่นๆ

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวคิดและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งจากเว็บไซต์ ตลอดจนสอบถามผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ เพื่อนำมาเป็นยุทธวิธีในการตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งมีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4
2. ทฤษฎีการสูงอายุ
3. ทฤษฎีทางจิตวิทยา
4. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ
6. ทฤษฎีพัฒนาด้านอาชีพ
7. แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์
8. สภาพพื้นที่ที่ศึกษา
9. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. สรุปกรอบแนวความคิด

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4

1.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)⁴ ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เพื่อแม่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ หุ่น หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา
2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 82,(กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์สวย จำกัด 2550, หน้า 25..

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยร่างกายและชวนช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่ว ๆ ไป เรื่อง สังคหวัตถุ

- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- การพูดจาไพเราะ
- การบำเพ็ญประโยชน์
- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความมั่งคั่งในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 21 ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการนี้ สังคหวัตถุ 4 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. ทาน (การให้)
2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
3. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล

ทาน เปยยวัชชะ อุตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆตามสมควร

สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปได้ฉะนั้น

ถ้าไม่พืงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พืงได้การนบถือหรือการบูชาเพราะบุตร

เป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความ เป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ

- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความมั่งคั่งในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ 4 คือ ข้อปฏิบัติสำหรับการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัว ไม่ตระหนี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคน้ำใจของแต่เพียงผู้เดียว

2) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนา รู้จักกาลเวลาในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้คำพูด ไม่ใช่วาจาหักล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่น หรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระด้างกระเดื่อง ดุด่าเสียดสี อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

3) อุตถจริยา การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่ การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของบุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงาน แบ่งเบาภาระของกันและกัน

4) สมานัตตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ บทบาท หน้าที่ของตน โดยวางตนเสมอต้นเสมอปลาย สามารถเข้ากับผู้อื่นได้

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ประกอบไปด้วย

1. ทาน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย สี่ ทุน หรือทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนการให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความรักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม รวมถึงการร่วมกันช่วยแก้ปัญหาและช่วยปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

4. สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น สามารถเข้ากับผู้อื่นได้

และหลักสังคหวัตถุ 4 นี้ยังเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดความรักกัน ร่วมมือกัน สามารถนำไปบริหารคนและพัฒนาตนเองได้อย่างดี

2. ทฤษฎีการสูงอายุ

จากการศึกษาศาสตร์ทางการสูงอายุทำให้เชื่อได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงในร่างกายของคนเรามีอยู่ 2 ระยะ คือระยะแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 40 ปี ซึ่งมีลักษณะเป็นไปในทางเจริญงอกงาม (Growth) เมื่อพ้นวัยผู้ใหญ่แล้วจะเข้าสู่ระยะที่ 2 (หลังอายุ 40 ปีขึ้นไป) ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เสื่อมโทรม และไม่ปรากฏความเจริญงอกงาม (degenerative change) ความพยายามค้นหาคำตอบว่าทำไมคนถึงแก่ชรายังคงมีอยู่แม้ว่าจะไม่มีใครเอาชนะความชราได้ก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ทางชีวภาพ จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ ได้พยายามสรุปสาเหตุของความชราไว้ 2 ประการ คือ 1) พันธุกรรม (Genetic Etiology) และ 2) สิ่งแวดล้อม (Environment)

Etiology) ซึ่งพิจารณาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสิ่งมีชีวิต และพยายามศึกษามนุษย์ให้ครอบคลุมแบบองค์รวมนั่นเอง นักทฤษฎีทั้ง 3 สาขาต่างยอมรับว่าความรู้จากศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งก็ยังไม่สามารถอธิบายกระบวนการแก่ชราได้อย่างสมบูรณ์ จึงเสนอแนวคิดเพื่อนำมาใช้อธิบายกระบวนการชราของมนุษย์ให้ชัดเจนที่สุด ประกอบด้วยทฤษฎี 3 กลุ่ม ได้แก่ ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory), ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory), ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological Theory)⁵

2.1 ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของร่างกายมนุษย์ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ทฤษฎีด้านพันธุกรรม ทฤษฎีอวัยวะ ทฤษฎีสรีรวิทยา

1. ทฤษฎีด้านพันธุกรรม (Genetic Theory) ประกอบด้วย

1) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory) หรือ ทฤษฎีเซลล์ (Cell Theory) ร่วมกันอธิบายว่าสิ่งมีชีวิตต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการตลอดเวลา

2) ทฤษฎีนาฬิกาชีวิต (Biological clock) หรือ ทฤษฎีการถูกกำหนด (Programming Aging Theory) อธิบายว่าอายุขัยของคนถูกกำหนดไว้แล้วโดยรหัสทางพันธุกรรม (Gene) ถ้าบรรพบุรุษมีอายุยืน ลูกหลานก็มีอายุยืนยาวตามไปด้วย ทฤษฎีนี้เชื่อว่านาฬิกาชีวิตจะอยู่ในนิวเคลียสและโปรโตพลาสซึมของ cell ในร่างกาย

3) ทฤษฎีการกลายพันธุ์ (Somatic Mutation Theory) เกิดจากการได้รับรังสีที่ละเอียดก ที่ละน้อยเป็นประจำ จนเกิดการเปลี่ยนแปลง DNA (Deoxyribonucleic Acid) และเกิดการผันแปรของเซลล์หรืออวัยวะในระบบต่าง ๆ ทำให้เกิดการแบ่งตัวผิดปกติ (Mutation) เกิดมีโรคภัยไข้เจ็บหรือเกิดมะเร็ง

4) ทฤษฎีการสะสมความผิดพลาดของ Cell (Error Theory) หรือทฤษฎีโมเลกุล (Molecular Theory) อธิบายว่า ความแก่เกิดจากนิวเคลียสของ Cell มีการถ่ายทอด DNA ที่ผิดปกติไปจากเดิม ทำให้ Cell ใหม่ที่ได้แตกต่างไปจากเดิม และกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมและร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มมาต่อต้าน เป็นผลให้ Cell เสื่อมสลาย และทำหน้าที่ไม่ได้

2. ทฤษฎีอวัยวะ (Organ Theory) อธิบายกระบวนการแก่ว่า เมื่ออวัยวะมีการใช้งานย่อมจะมีความเสื่อมเกิดขึ้น ขอเสนอทฤษฎีในกลุ่ม ดังนี้

1) ทฤษฎีความเสื่อมโทรม (Wear and Tear Theory) ความแก่เป็นกระบวนการเกิดขึ้นเองเมื่ออวัยวะมีการใช้งานมากย่อมเสื่อมได้ง่ายและเร็วขึ้น เมื่ออายุมากขึ้น ข้อจำกัดของทฤษฎีนี้คืออวัยวะส่วนใดของร่างกายที่ไม่ค่อยได้ทำงาน จะเสื่อมสภาพไปก่อนในขณะที่อวัยวะส่วนอื่นๆ ที่

⁵ ทฤษฎีผู้สูงอายุ ค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2557. จาก

ทำงานกลับขยายใหญ่ขึ้น อย่างไรก็ตาม ทุพโภชนาการที่สะสมไว้ สารนี้เอง เป็นโปรตีนที่เหลื้ใช้จากการเผาผลาญอาหาร (lipoprotein) ซึ่งจะมีคุณสมบัติไม่ละลาย หน้าที่ไม่ทราบชัดเจน ในวัยสูงอายุจะมีสารนี้สะสมมาก บริเวณตับ, หัวใจ, รั้งไข, cell ประสาท และเมื่อมีสารนี้มากถึงระดับหนึ่ง อวัยวะจะไม่สามารถทำงานได้ และมีการเสื่อมถอย

2) ทฤษฎีระบบประสาทและต่อมไร้ท่อ (Neuroendocrine Theory) เมื่อเข้าสู่วัยชรา การทำงานของระบบประสาทจะลดลง Reflex ต่างๆ จะเซื่องช้า ความจำจะเสื่อมลง ต่อมไร้ท่อทำงานลดลงเช่น Insulin จะผลิตน้อยลงเกิดเป็นเบาหวานขึ้นได้ในผู้สูงอายุ

3) ทฤษฎีภูมิคุ้มกัน (Immunological Theory) เชื่อว่าเมื่ออายุมากขึ้น การสร้างสารภูมิคุ้มกัน ตามปกติจะลดลง เพราะอวัยวะที่มีส่วนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันต่างๆ เช่นในกระดุก ต่อมไทมัส, ระบบน้ำเหลือง, ตับ และม้ามเสื่อมสภาพ และจะสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเอง (Autoimmune) มากขึ้น ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วย ซึ่งโรคที่พบได้บ่อยคือ มะเร็ง Diabetes Mellitus, atherosclerosis, hypertension, rheumatic heart disease สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ความสามารถในการตอบสนองของระบบภูมิคุ้มกันในผู้สูงอายุลดลงยังสรุปไม่ได้แน่ชัด แต่ระบบภูมิคุ้มกันพบว่าการเปลี่ยนแปลงได้แก่ T - cell dependent มีหน้าที่ลดลงจึงทำให้เป็นสาเหตุให้มีการเกิดโรคจำพวก มะเร็ง และ โรคในระบบออโตอิมมูน, Macrophage มีหน้าที่ในการป้องกันตนเองต่อสู้กับเชื้อโรค จำนวน Macrophage ไม่ได้ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น, B - cell จำนวนยังคงสูงอยู่ แต่การตอบสนองต่อการกระตุ้นของ Antigen จำนวนลดลง

3. ทฤษฎีสรีรวิทยา (Physiological Theory) อธิบายกระบวนการแก่ในลักษณะการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายประกอบด้วยทฤษฎีบ่อยๆ ดังนี้ ทฤษฎีความเครียดและการปรับตัว (Stress Adaptation Theory) เชื่อว่า ความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีผลทำให้ Cell ตาย บุคคลเมื่อเผชิญกับความเครียดบ่อยๆ จะทำให้เข้าสู่วัยชราได้เร็วขึ้น เมื่อคนอยู่ในภาวะเครียดร่างกายจะตอบสนอง โดยไฮโปทาลามัส และพิทูอิทารี ถูกกระตุ้นให้หลั่ง Adreno corticotropic Hormone ไปกระตุ้น Adrenal Cortex และ Adrenal Medulla ให้หลั่งสาร Cortisol Aldosterone และ Epinephrine ซึ่งจะทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดสูงขึ้น ช่วยให้ร่างกายดำรงชีวิตอยู่ในภาวะเครียดได้ แต่ถ้าร่างกายต้องเผชิญกับภาวะนี้มากๆ อาจเสื่อมและทำงานผิดปกติได้

1) ทฤษฎีสะสมของเสีย (Waste Product Accumulation) เมื่อสิ่งมีชีวิตอายุมากขึ้นของเสียจะถูกสะสม ทำให้ cell เสื่อมและตายเพิ่มขึ้น สารที่พบได้แก่ Lipofuscin ซึ่งเป็นสารสีดำไม่ละลายน้ำเป็นสารประกอบจำพวก Lipoprotein ดังที่กล่าวไปแล้ว

2) ทฤษฎีอนุมูลอิสระ (Free Radical Theory) กล่าวถึงกระบวนการออกซิเดชันของ O₂ ที่ไม่สมบูรณ์ในกระบวนการเผาผลาญสารจำพวกโปรตีน, คาร์โบไฮเดรตและอื่นๆ ทำให้เกิดอนุมูล

อิสระ (Free Radical substance) ซึ่งสามารถทำลายผนัง cell โดยโมเลกุลของอนุมูลอิสระเมื่อแตกออกเป็นอิสระจะจับกับโมเลกุลอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงทำให้โครงสร้างและหน้าที่ของ Cell เปลี่ยนไป อนุมูลอิสระเกิดได้จากสาเหตุอื่น ๆ ได้อีก เช่น มลภาวะเป็นพิษ,รังสี,อาหาร,บุหรี และเชื่อกันว่าสารจำพวกวิตามิน A,C และ E ช่วยลดการเกิดและการทำงานของสาร Free Radical ได้

3) ทฤษฎีการเชื่อมไขว้ (Cross link Theory on cross link of collagen T.) เชื่อว่าเมื่อชรา สาร Fibrous Protein จะเพิ่มขึ้น และจับตัวกันมากขึ้นทำให้ collagen Fiber หดตัวขาดความยืดหยุ่นและจับกันไม่เป็นระเบียบมีผลให้ cell ตาย และเสียหายที่กระบวนการนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระดับ DNA ของ cell โดยสาร cross link ที่เกิดจากปฏิกิริยาทางเคมีจะทำให้ DNA มีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อม ปัจจุบันเชื่อกันว่าสารเคมีพวก lathyrogens ,prednisolone และ penicillamine จะช่วยลดปฏิกิริยาการเกิดสาร Cross link ได้ นอกจากนี้ที่กล่าวมาข้างนี้มีความเชื่อที่เกี่ยวกับรังสีอัลตราไวโอเล็ตที่มีผลต่อความชรา และการเปลี่ยนแปลงในระดับสรีระวิทยา ทำให้ผิวหนังเกิดริ้วรอย (Wrinkling) ที่เรียกว่า Solar Elastosis ซึ่งเกิดจากการแทนที่ของ collagen ด้วย Elastin (ลักษณะเปราะ เทียว แตกเป็นขุย) และยังมีผลให้เกิดมะเร็งผิวหนังได้ด้วย อีกทฤษฎีหนึ่งเชื่อกันว่าภาวะโภชนาการ การบริโภคอาหารให้ได้สัดส่วนทั้งปริมาณและคุณภาพจะช่วยให้ชีวิตยืนยาว กล่าวโดยสรุปทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายความสัมพันธ์ของปฏิกิริยาทางเคมีในร่างกายกับกระบวนการแก่ ข้อคิดที่ได้คือการลดกระบวนการเผาผลาญอาหารในร่างกายโดยจำกัดอาหารจำพวกโปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน และบริโภคอาหารจำพวกผักและผลไม้ จะช่วยให้อายุยืนยาว

3. ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory)

ทฤษฎีทางจิตวิทยา เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของผู้สูงอายุนั้นเป็นการปรับตัวเกี่ยวกับความนึกคิด ความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ การเปลี่ยนแปลงไปของอวัยวะรับสัมผัสทั้งหลาย ตลอดจนสังคมที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ อาศัยอยู่ ได้แก่ ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) กล่าวว่า ผู้สูงอายุมักมีความสุขหรือ ความทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลังและการพัฒนาจิตใจของบุคคลนั้น ถ้าพัฒนามาด้วยความมั่นคงอบอุ่นที่น้อยอาศัย เห็นใจผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีก็มักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขอยู่ร่วมกับบุตรหลานได้อย่างมีความสุข แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าชีวิตที่ผ่านมาไม่สามารถทำงานร่วมมือกับใครได้ จิตใจคับแคบ ไม่รู้จักช่วยเหลือ เห็นใจผู้อื่น ๆ ผู้สูงอายุผู้นั้นก็จะประสบปัญหาในบั้นปลายของชีวิต

4. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological theory)

ทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมไป

และพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีแนวคิดที่น่าสนใจได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert Havighurst 1960 ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ สำหรับคำว่ากิจกรรมตามแนวคิดนี้หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง นั่นคือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อสังคมหรือชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะทำให้รู้สึกว่าคุณค่า และยังเป็นประโยชน์ต่อสังคม สารของทฤษฎีนี้อธิบายได้โดยสรุปว่า การมีกิจกรรมต่อสังคมของผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นการมีกิจกรรมที่พอเหมาะกับวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและจำเป็น การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ สภาพสังคมปัจจุบันที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงไป (Modernization Perspective) เป็นปัจจัยซึ่งว่าด้วยบทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ผู้สูงอายุก้าวตามไปไม่ทัน การเชื่อมโยงบุคคลแต่ละวัยแต่ละยุค (Intergeneration Linkege) เป็นปัจจัยที่สนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ชีวิตของคนเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันระหว่างคนในวัยเดียวกันแต่คนละยุคสมัย บทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างของแต่ละวัยของคน (Structural Functional Theory) ปัจจัยนี้กล่าวถึงการสูงอายุว่าเมื่อคนเข้าสู่วัยชรามากขึ้นบทบาทหน้าที่ของตนเองก็จะลดลง

2. ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) เป็น ทฤษฎีที่เกิดขึ้นครั้งแรกราวปี 1950 กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคม ของ Elaine Cummings and Willam Henry ที่พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือ Growing old: The Process of Disengagement เมื่อปี 1961มีใจความว่าผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกัน อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากยอมรับว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมลงจึงถอยหนีจากสังคมเพื่อลดความเครียดและรักษาพลังงาน พยายามกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไป เพื่อถอนสภาพและบทบาทของตนให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้างในบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและค่อย ๆ ยอมรับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไปได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบายโดยกล่าวด้วยว่าโดยปกติแล้วบุคคลจะพยายามผสานอยู่กับสังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการรักษาสมดุลย์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ก่อนที่บทบาทของตนเองจะแคบลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โดยสรุปกระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็น

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุถึงพอใจเป็นสากลของทุกสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล, สภาพสังคมและความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการถอยห่าง และทฤษฎีกิจกรรมจะมีความขัดแย้งกัน ซึ่ง Bernice Neugarten และคณะได้ศึกษาเพื่อหาข้อขัดแย้งทั้งสองทฤษฎีแล้วพบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีกิจกรรม ร่วมกันนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละบุคคลที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทในสังคมชอบเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ก็ต้องการที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้ที่ชอบสันโดษไม่เคยมีบทบาทใด ๆ ในสังคมมาก่อน ก็ย่อมที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมเมื่ออายุมากขึ้น และได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten และคณะราวปี 1960 เพราะเหตุว่าทั้งทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีการถอยห่างไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุได้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาช่วยอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ

4. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุจะปรับบทบาทและสภาพต่าง ๆ หลายอย่างที่ไม่ใช่บทบาทเดิมของตนมาก่อน เช่นการละทิ้งบทบาททางสังคมและความสัมพันธ์ซึ่งเป็นไปแบบวัยผู้ใหญ่ยอมรับบทบาทของสังคมและความสัมพันธ์ในแบบผู้สูงอายุ และเว้นจากความผูกพันกับคู่สมรส เนื่องจากการตายไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้น

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า แต่ละทฤษฎีจะกล่าวถึงความสูงอายุแตกต่างกันไป ทฤษฎีทางชีววิทยาจะอธิบายความชราโดยพิจารณาจากประสิทธิภาพการทำงานของร่างกายที่ลดลง ทฤษฎีทางจิตวิทยาจะมองความสูงอายุโดยพิจารณาจากความจำการเรียนรู้ สติปัญญา อารมณ์ ส่วนทฤษฎีทางสังคมวิทยาพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากความสามารถในการคงบทบาท และสถานภาพทางสังคมไว้นั่นเอง

5. ทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏหรือออกมาบ้างแต่ยังไม่หมด เช่น เมล็ดมะม่วงมีศักยภาพที่จะโตเป็นต้นมะม่วงถ้าหากได้ดินดี น้ำดี แดดดี ปุ๋ยดี เด็กจำนวนมากที่มีศักยภาพที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเก่งถ้าหากได้รับการเลี้ยงดูที่ดี การศึกษาที่ดีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential – potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่า กรรตุภาพ หรือ ภาวะที่เป็นจริง (actual – actuality) หรือเรียกกันด้วยภาษาง่าย ๆ ว่า ภาวะแฝง (potential) กับ ภาวะจริง (actuality) ศักยภาพ (ภาษาละติน potential) เป็นภาวะที่เปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปได้เกิดขึ้นได้ ตรงข้ามกับภาวะจริง (actus) ซึ่งในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติล พุฒถึงความสมบูรณ์ (perfecton) ว่าเป็นภาวะความจริงที่บริสุทธิ์ actus purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้⁶

เศียร เสวต (2532) ได้ให้คำนิยามคำว่า “ศักยภาพ” ไว้ว่า “ศักยภาพ หมายถึง การรู้จักตัวเองที่กำลังทำอะไรอยู่ และสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่ จงคิดดี ทำอะไรอย่างมีสติ และนำสิ่งที่มีอยู่เหล่านี้มาสร้างด้วยตนเองให้นำไปสู่ความสำเร็จ”⁷

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าศักยภาพไว้ว่า “ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เช่น เขามีศักยภาพในการทำงานสูง น้ำตกขนาดใหญ่ มีศักยภาพในการให้พลังงานได้มาก”⁸

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กล่าวว่า ศักยภาพ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติ และคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัว นอกจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบหลักรวมกัน 9 ด้าน ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร
2. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม
3. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น และพัฒนา⁹

ศักยภาพ (Potentiality) เป็นพลังที่สร้างสมอยู่ในสมองของมนุษย์ เกิดขึ้นโดยการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม สะสม พัฒนา เชื่อมโยงเส้นใยประสาทเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ ศักยภาพของ

⁶ เสรี พงศ์พิศ สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร (ระบบออนไลน์) <http://www.nice.nu.ac.th> (ออนไลน์ : 23 สิงหาคม 2552)

⁷ เศียร เสวต, ศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ชีวิต, 2532.

⁸ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ 2542, ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 1095.

⁹ กองวิจัยทางการศึกษา. 2543, กรมวิชาการ.ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 3.

มนุษย์จะแสดงออกในลักษณะความสามารถ ซึ่งจะมีมากขึ้นเรื่อยๆ ขึ้นอยู่กับการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้สอนสู่ยุทธศาสตร์ การสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ การกระตุ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถได้นั้น มีปัจจัยที่เกื้อหนุนหลายด้านและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนจะต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสมองของมนุษย์ซึ่งเป็นขุมพลังแห่งการเรียนรู้

กระบวนการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา (Lateralization หรือ specialization) เป็นการศึกษาพัฒนาการทางพุทธิปัญญาอีกแนวหนึ่ง โดยมีแนวคิดว่าสมองแต่ละด้านจะมีหน้าที่ควบคุมระบบร่างกายด้านตรงกันข้าม ดังตารางที่ 2 ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

ตารางที่ 2 ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

หน้าที่ของสมองซีกซ้าย	หน้าที่ของสมองซีกขวา
1. คิดเป็นเหตุผล	1. คิดสร้างสรรค์ จินตนาการ
2. มีสามัญสำนึก จิตสำนึก	2. สัญชาติญาณ
3. คิดรายละเอียด	3. คิดสังเคราะห์
4. ทำงานที่ต้องทำทีละอย่าง	4. ศิลปะ ดนตรี ทิศทาง
5. การวิเคราะห์	5. ทำงานหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน
6. ควบคุมเกี่ยวกับภาษา	6. มองภาพแบบรวม ๆ
7. การพูด การเขียน	7. การผ่อนคลาย
8. การแสดงออก	8. จิตใต้สำนึก รับรู้และเข้าใจ
	9. สร้างกระบวนการอย่างรวดเร็ว

มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับมีคำถามเกี่ยวกับสมอง ดังนี้¹⁰

1. ทำอย่างไรเราจะเรียนรู้ถึงวิธีการเรียนรู้ที่ดี
2. อะไรคือเทคนิคที่ดีที่สุดที่เราจะใช้เสริมสร้างความจำหรือทำให้จำได้ดี
3. อะไรคือเทคนิคที่จะใช้ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
4. ทำอย่างไรเราถึงจะวางแผนและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁰ คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, กระบวนการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา, 2542, หน้า 207-214.

5. ทำอย่างไรเราจึงจะเข้าใจสิ่งที่ครูสอนและสามารถจะรับรู้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ทำอย่างไรเราจะสามารถใช้พลังอันมหาศาลจากสมองของเราได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่

1. คือ ต้องเข้าใจในเรื่องของสมอง ซึ่งหมายถึงโครงสร้าง การทำงาน และปัจจัยที่เสริมสร้าง การเจริญพัฒนาของสมอง

2. คือ แบบฉบับการเรียนรู้ (Learning style) ของแต่ละคน เด็กแต่ละคนมีแบบฉบับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการใช้เทคนิคการสอนต้องแตกต่างกันตามความต้องการของเด็ก ตามความสามารถของประสาทสัมผัสที่สำคัญ 3 ส่วน คือ การเห็น การได้ยิน และการเคลื่อนไหวของร่างกาย ครูสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กได้ ถ้ารู้ถึงสไตล์การเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน เช่น เด็กเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัสการเห็น ก็ควรจะให้เขียน วาดรูป ถ้าถนัดการเรียนรู้ด้วยการได้ยิน ควรให้โต้วาที อภิปราย หรือเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหว ควรให้ แสดงละคร บัน จะช่วยให้เด็กเข้าใจและจำได้ดี

3. การทำให้ความจำหรือการเรียนรู้ดีขึ้นคือการทำให้จำง่ายขึ้น ในสมอง การวางแผนคร่าว ๆ ในสมอง จะใช้ทักษะสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา ซึ่งสมองซีกซ้ายเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล สัญลักษณ์ ในขณะที่สมองซีกขวาจะเป็นทักษะของรูปแบบ สี สัน รูปร่าง มาช่วยในการจำ การโน้ตเอาไปท่องจะเป็นการใช้สมองซีกซ้ายอย่างเดียวในขณะที่ถ้าจะให้เกิดประสิทธิภาพในการเข้าใจและจำที่ดีขึ้น สมองซีกขวาก็จะต้องเชื่อมโยงข้อมูลที่รับมานี้เข้าไปในสมองส่วนที่เป็นความจำและการเรียนรู้ของแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไป ต้องใช้เทคนิคเข้ามาช่วยให้จำได้ดีขึ้น คนใช้สมองซีกซ้ายมากจะเป็นคนชอบวิเคราะห์ สามารถแสดงความรู้สึกของตนเองได้อย่างชัดเจน เป็นคนวางแผนงานเรียบร้อย คนเหล่านี้เก่งคณิต วิทยาศาสตร์ สามารถทำงานจนสำเร็จแต่จะมีปัญหาเรื่องความเครียด ฉะนั้นจะพยายามเพิ่มทักษะสมองซีกขวาเข้าไป เช่น การวาดภาพ การวางแผน และให้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ส่วนคนที่ใช้สมองซีกขวามาก มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบผจญภัย จำเก่ง เป็นคนชอบมีความสามารถทางด้านศิลปะ เขียนหนังสือ แต่งเรื่องตามจินตนาการ มีความสามารถทางการแสดงออก เช่น ละคร เป็นคนไม่ค่อยมีระเบียบ ไม่วางแผน ไม่สามารถแสดงความคิดของตนให้คนอื่นเข้าใจได้ คนเหล่านี้ต้องพัฒนาในเรื่องการจัดระบบ การวางแผน สื่อสารให้คนอื่นเข้าใจมากขึ้น

4. คือ ความคิด คิดเรื่องสำคัญ คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่น เรื่องกฎหมาย การพิพากษาจะเป็นหน้าที่ของสมองซีกซ้าย เด็กควรได้รับการเสริมทักษะทางด้านของความคิดให้สามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผลความคิดโดยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี เช่น การจัดลำดับเหตุการณ์ การสังเกต การวางแผน การตั้งสมมุติฐาน

5. คือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหน้าที่ของสมองซีกขวาเป็นความสามารถที่จะสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นต้นกำเนิดไม่เคยมีมาก่อน จากงานวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถเสริมสร้างได้โดยการทำงานอย่างเป็นระบบ

6. คือ ความจำ (Memory) ความจำเกี่ยวกับหน้าตา ชื่อ ข้อมูลต่าง ๆ รูปต่าง ๆ ทักษะเหล่านี้ฝึกฝนได้ ความจำมีการเปลี่ยนแปลงเมื่ออายุมากขึ้น โดยธรรมชาติสมองจะจำทุกอย่างได้หมด แต่ไม่สามารถเรียกข้อมูลหรือความจำทั้งหมดมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเห็นนำไปสัมพันธ์กับจินตนาการช่วยให้มีความจำดีขึ้น ครูควรช่วยเสริมทักษะทางการเรียนรู้โดยประสาทสัมผัสเพื่อเสริมสร้างความจำ นอกจากนี้ มีทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยสมองทั้งสองข้าง (Whole brain learning) เห็นได้ว่าคนเราแต่ละคนจะใช้สมองแต่ละข้างไม่เท่ากัน คนที่ใช้สมองข้างซ้ายมากจะเป็นคนที่ชอบ ละเอียด คิดอย่างมีเหตุผล เป็นคนชอบศิลปะ เป็นนักจินตนาการ แต่ไม่ค่อยดูรายละเอียด หรือความคิดเป็นเหตุเป็นผล ข้อมูลจากการวิจัยใหม่ๆ เชื่อว่าการที่เราสามารถใช้สมองทั้งสองส่วนในการเรียนรู้จะให้ผลดีกว่าใช้สมองข้างใดข้างหนึ่งเพียงข้างเดียว ครูควรจะทราบว่าเด็กแต่ละคนใช้สมองแต่ละข้างไม่เหมือนกัน ดังนั้น เทคนิคการสอนจึงต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้สมองของเด็กแต่ละคน เช่น เด็กที่ใช้สมองข้างขวา การเรียนรู้จะต้องเป็นภาพรวมใหญ่ ๆ แล้วค่อยให้รายละเอียดภายหลัง และเด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าใช้การวาดรูป จินตนาการเข้ามาช่วย

7. การศึกษา ด้านศิลปะและดนตรี จะมีส่วนช่วยในสมองเจริญเติบโตหรือมีพัฒนาการดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญช่วยในการเรียนรู้ ถ้าเราทำงานใช้สมองมาก ๆ อัตราการเต้นของหัวใจจะสูงขึ้นสมองของเราก็จะเร็วขึ้น กล้ามเนื้อจะเกิดการเกร็ง เมื่อผ่อนคลายหรือนั่งสมาธิกล้ามเนื้อจะผ่อนคลาย การเต้นของหัวใจจะช้าลง”¹¹

จากทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ศักยภาพ คือ ความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคลเป็นพลังภายในสมองของมนุษย์ ซึ่งจะต้องมีปัจจัยอื่นหลายด้าน เช่น การเรียนรู้ การพัฒนา สิ่งแวดล้อม มากระตุ้นเพื่อให้บุคคลนั้นแสดงพลังให้เต็มขีดความสามารถของตนเอง

6. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ

ในบรรดาพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ มีพัฒนาการอีกด้านหนึ่ง คือ พัฒนาการด้านอาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความรู้เกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพนอกจากนั้นยังเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของประสบการณ์ในวัยเด็กและแบบฉบับของบุคลิกภาพ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อค่านิยมและการตัดสินใจในพัฒนาการด้านอาชีพ เป็นกระบวนการต่อเนื่องในวัยต่าง ๆ การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในอาชีพขึ้นกับว่าบุคคลนั้นจะต้องเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตัวเขา และมีวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้พัฒนามาในแต่ละวัยของชีวิต ผู้ศึกษาจึงนำเสนอทฤษฎีที่มุ่งศึกษาพัฒนาการด้านอาชีพดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹¹ รองศาสตราจารย์เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, (ระบบออนไลน์)

1. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg (Ginzberg's Theory of Career Development) ความเป็นมาของทฤษฎี Ginzberg เป็นนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ในสาขาทรัพยากรมนุษย์ ภายหลังจากปี ค.ศ. 1930 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีปัญหาการว่างงานมากในประเทศสหรัฐอเมริกา เขาสนใจเรื่องการประกอบอาชีพของบุคคล โดยเขาได้ร่วมทำการวิจัยกับคณะวิจัยซึ่งประกอบด้วย นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และนักจิตบำบัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย บุคคลชายหญิงที่อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีฐานะทางการศึกษาและสังคมดี ดังนั้น ผลการวิจัยของเขาจึงอาจใช้ได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น¹²

Ginzberg และคณะ ยังได้สรุปข้อมูลพื้นฐานในกระบวนการเลือกอาชีพของบุคคลซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของทฤษฎีไว้ดังต่อไปนี้

1. สภาพความเป็นจริงของบุคคล (Reality Factor) หมายถึง การตอบสนองของบุคคลต่อสภาพความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ความสามารถ ความถนัดและโอกาสในสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก บุคคลที่ไม่มีความสามารถหรือไม่มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียน ก็ย่อมมีโอกาสน้อยที่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีมีเกียรติในสังคม

2. ขบวนการศึกษา (Educational Process) หมายถึง การศึกษาของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวกำหนดการเลือกอาชีพของเขา เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับโอกาสการเลือกอาชีพของบุคคลถ้าได้รับการศึกษาสูงก็ย่อมจะมีช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพได้มาก

3. อารมณ์ (Emotion Factor) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการเลือกชนิดหรือประเภทของอาชีพ ซึ่งบางคนมีความใฝ่ฝันที่จะประกอบอาชีพทางศิลปะ เช่น อาชีพนักแสดง นักออกแบบ เป็นต้น

4. ค่านิยมของแต่ละบุคคล (Personal Values) ค่านิยมของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งค่านิยมนี้เป็นสิ่งสำคัญในการเลือกอาชีพของบุคคล

ขั้นตอนการเลือกอาชีพ Ginzberg ได้แบ่งขั้นตอนการเลือกอาชีพออกเป็น 3 ระยะคือ¹³

1. ระยะเพ้อฝัน (Period of Fantasy Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 6 ถึง 10 ปี เด็กคิดฝันเองว่าโตขึ้นจะประกอบอาชีพใด โดยได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ โทรทัศน์หนังสือที่อ่าน เป็นต้นว่า คิดเพ้อฝันจะเป็นแพทย์ พยาบาล นายอำเภอ ตำรวจ ทหาร พนักงานดับเพลิง โดยยังไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปได้ และความสามารถของตน

¹² อ่างในพิสมัย หาญสมบัติ. **การแนะแนวอาชีพ**. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์, 2542, หน้า 29-30.

¹³ วุฑูรี ทรัพย์มี, **การแนะแนวอาชีพ**. ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531, หน้า 25-26.

2. ระยะเวลาพิจารณาเลือกอาชีพโดยยังไม่ได้ตกลงใจแน่นอน (Period of Tentative Choice) ระยะเวลานี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 11 ถึง 15 ปี เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะของตนเอง บางทีจากลักษณะของอาชีพ เช่นบางที่พิจารณาจากความสามารถ ความถนัด ค่านิยมความสนใจของตน โดยไม่ได้พิจารณาองค์ประกอบหรือสภาพการณ์อื่น ๆ ให้ทั่วถึง เช่นมีความถนัดวาดภาพจึงคิดเลือกอาชีพจิตรกร โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพนั้น หรือมีค่านิยมว่าจะช่วยเหลือผู้อื่น ฉะนั้นจึงคิดอยากเป็นพยาบาล โดยไม่ได้พิจารณาสุขภาพของตนเอง หรืออาจพิจารณาแต่เฉพาะคุณสมบัติของอาชีพ เช่น อยากเป็นแพทย์เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ รายได้ดี แต่ไม่ได้พิจารณาความสามารถ ความถนัดของตน

3. ระยะเวลาสภาพความเป็นจริง (Period Realistic Choice) ระยะเวลานี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 17 ถึง 20 ปี เป็นระยะที่บุคคลจะมีการพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกัน เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ และจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่การเพ้อฝันระยะนี้ยังแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ คือ

3.1 ระยะเวลาสำรวจอาชีพ (Exploration) เป็นระยะที่บุคคลจะสำรวจอาชีพว่าอาชีพใดจะเหมาะกับเขา เช่นลองเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ หรือหาประสบการณ์ในการทำงาน

3.2 ระยะเวลารวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization) เป็นระยะที่บุคคลพร้อมที่จะเลือกอาชีพ เนื่องจากได้ฝึกความคิดในเรื่องนี้ไว้พอสมควร

3.3 ระยะเวลาตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification) จะเป็นการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ตกลงใจกว้าง ๆ ว่าจะประกอบอาชีพด้านใดเท่านั้น เช่น ไม่ใช่บ่งแต่เพียงว่าจะประกอบอาชีพสาขาวิทยาศาสตร์ แต่จะระบุว่าจะเลือกอาชีพเทคนิคการแพทย์ Ginzberg กล่าวว่า พัฒนาการด้านอาชีพตั้งแต่ระยะเพ้อฝัน จนถึงระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง กินเวลานานเป็นสิบถึงสิบห้าปี และพัฒนาการด้านอาชีพตามทฤษฎีนี้ใช้อธิบายได้กับพัฒนาการด้านอาชีพของคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพศใด หรือบุคคลที่มีสถานะเศรษฐกิจสังคมระดับใด เพียงแต่มีรายละเอียดที่อาจแตกต่างกันบ้าง เช่น ในเรื่องระดับอายุในพัฒนาการขั้นต่าง ๆ Ginzberg ให้แก่ว่า นักแนะแนวควรตระหนักว่าการเลือกอาชีพมีกระบวนการขั้นตอน ฉะนั้นไม่ควรกระตุ้นให้เด็กเลือกอาชีพเร็วเกินไป และควรช่วยให้เด็กเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนที่สุด โดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน

2. ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Super (Super's Theory) ที่มาของทฤษฎี Super Super ได้นำความรู้ทางด้านจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) และทฤษฎีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept Theory) ความแตกต่างระหว่างกลุ่มและแนวคิดจากการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพมาสร้างเป็นทฤษฎีอาชีพ ซึ่ง Super มีความเชื่อว่ามนุษย์ใช้การทำงานเป็นทางแสดงออกของบุคลิกภาพ ซึ่งก็หมายถึงมนุษย์ ไม่ว่าจะหญิงหรือชายจะใช้การทำงานเป็น

เครื่องมือป้อนเป้าหมาย¹⁴ หลักการสำคัญของทฤษฎี Super ได้เสนอหลักการที่สำคัญของทฤษฎีไว้ 12 ประการ คือ

1. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันและโดยทั่วไปแล้วจะไม่มีการย้อนกลับไปกลับมา
2. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน และสามารถที่จะทำนายได้
3. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดเวลา
4. ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคลเริ่มขึ้นตั้งแต่ก่อนวัยรุ่น จะชัดเจนขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และจะมีผลต่อพัฒนาการด้านอาชีพในวัยรุ่น
5. บุคคลจะมองเห็นสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับการเลือกอาชีพมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้นตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้นจนถึงวัยผู้ใหญ่
6. ความสัมพันธ์และอาชีพของบิดามารดามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุตร
7. ความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของบุคคลมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ความต้องการ ค่านิยม ความสนใจ ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
8. แขนงอาชีพที่บุคคลเลือกเกี่ยวข้องกับความสนใจ ค่านิยม และความต้องการ อิทธิพลของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทรัพยากรที่ใช้ในชุมชน ระดับและคุณภาพของการศึกษา โครงสร้างและแนวโน้มของอาชีพตลอดจนทัศนคติของคนในชุมชน
9. แม้ว่าอาชีพแต่ละอย่างต้องการลักษณะพิเศษในด้านความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพบางประการ แต่ก็มีคนประกอบอาชีพในแต่ละอาชีพเป็นจำนวนมาก และมีอาชีพอีกหลายอย่างให้แต่ละคนเลือก
10. ความพอใจในงานและชีวิตขึ้นอยู่กับการที่บุคคลประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ ค่านิยม และบุคลิกภาพด้านอื่น ๆ ของตนเอง
11. ระดับความพอใจของบุคคลในอาชีพเป็นสัดส่วนกับระดับการใช้ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพ
12. งานและอาชีพเน้นความสำคัญของบุคลิกภาพมากทั้งชายและหญิง แม้ว่าบางคนจะเน้นองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในสังคม

¹⁴ อ่างในพิสมัย หาญสมบัติ. **การแนะแนวอาชีพ**. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์, 2542, หน้า 33-37.

ขั้นตอนการพัฒนาการด้านอาชีพ

Super ได้แบ่งขั้นตอนการเลือกอาชีพของบุคคลออกเป็นขั้น ๆ ตามพัฒนาการของแต่ละบุคคลออกเป็นขั้น ๆ ซึ่งจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามลำดับอายุดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลาเจริญเติบโต (Growth Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึง 14 ปี การพัฒนาการในระยะนี้โดยทั่วไปเป็นการพัฒนาการทางด้านความรู้สึกรู้จักคิดเกี่ยวกับตนเอง ความสามารถ ทักษะ ความสนใจและความต้องการ ระยะเวลาเจริญเติบโตยังแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 4 ระยะคือ

1.1 ระยะเวลาที่เด็กยังไม่มี ความสนใจในอาชีพ (Prevocational Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงแรกเกิดถึง 3 ปี เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว

1.2 ระยะเวลาจินตนาการด้านอาชีพ (Fantasy Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 4 ถึง 10 ปีเด็กจะมีจินตนาการด้านอาชีพตามความพอใจของตนเอง

1.3 ระยะเวลาสนใจในอาชีพ (Interest Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 11 ถึง 12 ปีเด็กจะมีความสนใจในอาชีพมากขึ้น ความสนใจขึ้นอยู่กับรากฐานของความชอบและไม่ชอบ

1.4 ระยะเวลาพิจารณาความสามารถ (Capacity Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วง 13 ถึง 14 ปีเด็กจะให้ความสำคัญต่อความสามารถของตนเองเป็นพื้นฐานในการพิจารณาเกี่ยวกับอาชีพ

2. ระยะเวลาสำรวจ (Exploration Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 15 ถึง 24 ปี ในระยะนี้บุคคลจะสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อแสวงหาข้อมูลและประสบการณ์ ซึ่งได้จากกิจกรรม ในโรงเรียน การทำงานพิเศษ ระยะเวลาสำรวจแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 3 ระยะ คือ

2.1 ระยะเวลาทดลองเลือกอาชีพ (Tentative Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 15 ถึง 17 ปีเป็นระยะที่บุคคลพิจารณาและทดลองเลือกอาชีพโดยอาศัยเหตุผลหลายประการ เช่น ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ แต่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพที่แน่นอน

2.2 ระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการด้านอาชีพ (Transition Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 18 ถึง 21 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีสภาพความเป็นจริง เช่น โอกาสที่จะได้รับการศึกษา โอกาสที่จะประกอบอาชีพนั้น ๆ

2.3 ระยะเวลาทดลองปฏิบัติงาน (Uncommitted Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 22 ถึง 24 ปี เป็นระยะที่บุคคลตัดสินใจทดลองปฏิบัติงาน

3. ระยะเวลาเริ่มต้นประกอบอาชีพ (Establishment Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 25 ถึง 40 ปีในระยะนี้บุคคลเริ่มทำงานที่ถาวร เมื่อได้พบงานที่เหมาะสม แต่ถ้ายังไม่พบงานที่เหมาะสมหรืองานที่พอใจก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานในระยะสั้น ๆ ระยะเวลาทดลองปฏิบัติงานแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 2 ระยะ คือ

3.1 ระยะเวลาทดลองปฏิบัติงาน (Committed Trial Substage) ระยะเวลาขึ้นอยู่กับอายุ ในช่วงอายุ 25 ถึง 30 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้ตัดสินใจประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่ถ้าอาชีพนั้นยังไม่มีความเหมาะสมหรือยังไม่พอใจก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงใหม่ได้

3.2 ระยะเวลาอาชีพถาวร (Stabilization Substage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 31 ถึง 41 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้พบอาชีพที่เหมาะสมและเริ่มปักหลักทำงาน เพื่อความมั่นคงในหน้าที่

4. ระยะเวลารักษาความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุ 45 ถึง 64 ปี ในระยะนี้บุคคลจะประกอบอาชีพอย่างมั่นคงและหาความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ

5. ระยะเวลาเสื่อมถอย (Decline Stage) ระยะเวลาอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลจะลดลง อันเนื่องมาจากความชราและจะเลิกการประกอบอาชีพโดยสิ้นเชิงในที่สุด

จากทฤษฎีการพัฒนาอาชีพผู้วิจัยสรุปได้ว่า พื้นฐานกระบวนการเลือกอาชีพของบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงของบุคคล, ระดับการศึกษา, ความใฝ่ฝันที่ต้องการจะประกอบอาชีพนั้นๆ และค่านิยมเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญให้บุคคลนั้นสามารถเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้ดี และทำให้เกิดการพัฒนาด้านอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บุคคลมีการพัฒนาศักยภาพได้ดีทำให้สามารถสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้กับตนเองได้อย่างยั่งยืน

7. แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)

จากเอกสารสัมมนาวิชาการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำปี พ.ศ. 2546 โดยสรุปความสำคัญของความมั่นคงของมนุษย์ ดังนี้

ความหมาย

ความมั่นคง หรือ Security มีความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ว่า “ความแน่นและคงทนไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น” ความมั่นคง หมายถึง ความปลอดภัย (Safety) พ้นจากอันตราย (Freedom from Danger) พ้นจากความกลัว (Freedom from Fear) มีความเชื่อมั่น (Confidence) มีความเหนียวแน่น (Firmness) และมีเสถียรภาพ (Stability)¹⁵

1. ความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ ความไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่อุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

¹⁵ จารุภัทร เรื่องสุวรรณ, เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546.

2. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือช่องทางเลี้ยงชีพ หรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัว อันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อยโดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3. ความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

4. ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ การมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอ ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม ประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

5. ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เอื้ออำนวย อย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรือ อุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่นๆ

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545-2549)

ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเป็นประธานกรรมการได้ให้ความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ว่า หมายถึง การที่ประชาชนรับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัยการสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบปัญหาความยากจน ไม่สิ้นหวังและมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง¹⁶

8. สภาพพื้นที่ที่ทำการวิจัย

จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง โดยอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 13 องศา 45 ลิปดา 10 พิลิปดา เส้นลองจิจูดที่ 100 องศา 4 ลิปดา 28 พิลิปดา มีพื้นที่ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ เท่ากับ ร้อยละ 0.42 ของประเทศ และมีพื้นที่เป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามเส้นทางถนนเพชรเกษม 56 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางถนนบรมราชชนนี 51 กิโลเมตร และตามเส้นทางรถไฟ 62 กิโลเมตร

พื้นที่จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 117 แห่ง แบ่งตามประเภทและอำนาจบริหารจัดการภายในท้องที่ได้เป็น องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 18 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 93 แห่ง

¹⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)**, กรุงเทพมหานคร, 2545.

การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย 106 ตำบล และ 933 หมู่บ้าน¹⁷

1. อำเภอเมืองนครปฐมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 ตำบล 217 หมู่บ้าน
2. อำเภอกำแพงแสน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 15 ตำบล 204 หมู่บ้าน
3. อำเภอนครชัยศรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 24 ตำบล 108 หมู่บ้าน
4. อำเภอดอนตูม แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 69 หมู่บ้าน
5. อำเภอบางเลน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 15 ตำบล 180 หมู่บ้าน
6. อำเภอสามพราน แบ่งการปกครองเป็น 16 ตำบล 137 หมู่บ้าน
7. อำเภอพุทธมณฑล แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ตำบล 18 หมู่บ้าน

9. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์¹⁸ ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2557 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านอัตถจริยา รองลงมาคือ ด้านปิยะวาจา ด้านสมานัตตา และด้านทานตามลำดับ โดยทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้าน ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นประเด็นพบว่า ท่านให้ความสนใจการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูสอน การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการประกันคุณภาพภายในทุกประเด็นอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือท่านกำหนดนโยบายสำคัญทางวิชาการที่จะทำให้นักเรียนและครูได้พัฒนาต่อเนื่อง อยู่ในระดับมากที่สุด และบุคลากรและนักเรียนพอใจที่จะให้ผู้อำนวยการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการต่อไปอยู่ที่ระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน

นางสาวมณีนุช ไพรดี¹⁹ ศึกษาเรื่อง การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพัน

¹⁷ สารานุกรมเสรี จังหวัดนครปฐม

¹⁸ พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์, การศึกษาภาวะผู้นำการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2557, การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา ลำปางม, 2557, (บทคัดย่อ).

ต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร้ เซอร์วิสเอส(ประเทศไทย) จำกัด (P.C.S.) ผลการวิจัยพบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร้ เซอร์วิสเอส(ประเทศไทย) จำกัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับแรกได้แก่ ท่านรู้สึกภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทำงานในองค์กรนี้, ท่านปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถและดีที่สุด เพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จ และ ท่านมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงานและเมื่อเปรียบเทียบความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาการทำงาน และฝ่าย / แผนกที่สังกัด พบว่า พนักงานที่มีสถานภาพส่วนบุคคลต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรไม่แตกต่างกันทุกด้านผลการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างสังคหวัตถุ 4 กับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานพบว่า ปัจจัยด้านสมานัตตนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก และปัจจัยด้านอัตถจริยาและปิยวาจา มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ส่วนปัจจัยด้านทานมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน พบว่า องค์กรควรเพิ่ม ด้านทาน ด้วยการฝึกอบรมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กรให้กับพนักงาน ด้านปิยวาจา โดยปรับปรุงระบบการสื่อสารด้วยการรับฟังความคิดเห็นจากพนักงานทุกระดับ ด้านอัตถจริยา องค์กรควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงานและปรับปรุงระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และด้านสมานัตตตตควรปฏิบัติต่อพนักงานด้วยความเสมอภาค และเปิดโอกาสให้พนักงานปฏิบัติงานเหมาะสมตามศักยภาพของตน

ศรินทร์ช ฉายแสง²⁰ ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยทางชีวสังคม 5 ตัวแปร กลุ่มปัจจัยนำ 6 ตัวแปร กลุ่มปัจจัยเอื้อ 2 ตัวแปร และปัจจัยเสริม 2 ตัวแปร รวม 15 ตัวแปร มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับคุณภาพชีวิต 2) ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีทั้งหมด 6 ตัวแปร ได้แก่ ความเชื่อความสามารถตนเองในการมี

¹⁹มณีนุช ไพรดี, การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน บริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร้ เซอร์วิสเอส(ประเทศไทย) จำกัด (P.C.S.), พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552, (บทคัดย่อ).

²⁰ ศรินทร์ช ฉายแสง. 2553, ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดอำนาจเจริญ, วิทยานิพนธ์สาขาการสร้งเสริมสุขภาพ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุดรธานี.

คุณภาพชีวิตที่ดี การได้รับแรงสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านการรับรู้ประโยชน์ของการมีคุณภาพชีวิตดี อาชีพหลัก และการได้รับแรงสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและสถานภาพ

สุพร คูหา²¹ ศึกษาเรื่อง แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านร่างกายโดย การเจ็บป่วยทางร่างกาย ด้านจิตใจพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความจำไม่ดี แต่พบว่ามีความพอใจต่อความสัมพันธ์ทางสังคมเกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ของสมาชิกในครอบครัวนอกจากนี้ยังพบว่ามีความพอใจต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกบ้าน เช่น สะอาด บรรยากาศดี ไม่มี มลพิษ 2) ปัญหาการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากผู้สูงอายุขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 3) แนวทางการปรับปรุง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่า ต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายเป็นอันดับ แรกก่อน โดยการออกหน่วยตรวจสุขภาพเคลื่อนที่เป็นประจำทุกเดือน รองลงมาต้องให้ความสำคัญ ทางด้านจิตใจโดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางใจด้วยการจัดโครงการแสดงธรรม เทศนาสำหรับ ผู้สูงอายุเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนี้ควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุโดยจัดกิจกรรมกลุ่มชมรมสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม รวมถึงแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ด้านสภาพแวดล้อม ควรเน้นให้มีการเพิ่มเงินเบี้ยยังชีพคนชราแบบจัดเป็นสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ

ภมริน เขาวนจินดา ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนามากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้านคือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ และด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนาน้อย ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนมากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนน้อย ส่วนผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมาก มีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวน้อย²²

กรรณิการ์ พงษ์สนิท และคณะ ศึกษาเรื่อง การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมตัวดีเกือบทุกด้าน

²¹ สุพร คูหา, **แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี**, รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552, อัดสำเนา.

²² ภมริน เขาวนจินดา, **ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ**, รายงานการวิจัย, (กรมสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข), 2544,บทคัดย่อ.

ยกเว้นเรื่องการรับประทานอาหาร ภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วย การออกกำลังกายที่ถูกต้องและเหมาะสม และการมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ซึ่งแก้ไขได้ด้วยการปรึกษาผู้ที่ไว้วางใจ ปรึกษาแพทย์ และ พึงศาสนา โดยทั่วไปกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเตรียมตัวก่อนเกษียณ โดยเฉพาะการเตรียมตัวด้านร่างกายกลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนประกอบอาชีพหลังเกษียณ สำหรับการวางแผนศึกษาภายหลังเกษียณจะเป็นการศึกษาสาขาเกษตร ทำอาหารและศาสนา²³

กัมพล กล่ำสีทอง²⁴ ศึกษาเรื่องการศึกษาค้นคว้าความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความต้องการบริการสวัสดิการสังคมด้านเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ณ เขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรังพบว่า 1) หากค่าใช้จ่ายในการใช้บริการของผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 2) หากผู้สูงอายุมีสถานภาพสมรสแต่งงาน ผู้สูงอายุจะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น 3) หากรายได้ของผู้สูงอายุสูง ผู้สูงอายุก็จะมีความต้องการสวัสดิการสังคมลดลง สำหรับตัวแปรอิสระอื่น ๆ พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติไม่สูงเพียงพอต่อการอธิบายความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ

สุทิน อ่อนอุบล²⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท จังหวัดชัยภูมิ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความต้องการบริการสวัสดิการสังคมและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดชัยภูมิก่อนตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิง ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลและนอกเขตสุขาภิบาลของจังหวัดชัยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดชัยภูมิทุกด้านอยู่ในระดับมากและเมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการบริการสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือการจัดที่อยู่อาศัย ด้านการส่งเสริมอาชีพและความมั่นคงของรายได้ ตามลำดับ

²³ กรรณิการ์ พงษ์สนิทและคณะ. การเตรียมตัวก่อนเกษียณของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538, บทคัดย่อ.

²⁴ กัมพล กล่ำสีทอง, การศึกษาค้นคว้าความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2554, (บทคัดย่อ).

²⁵ สุทิน อ่อนอุบล, ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุใน เขตชนบท จังหวัดชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ²⁶ ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของสถานสงเคราะห์ตอบสนองความต้องการด้านกายภาพของผู้สูงอายุเป็นอย่างดีแต่ไม่ตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ บริการสถานสงเคราะห์มีพอเพียงแต่ไม่เป็นธรรม ผู้สูงอายุที่มีฐานะดีและปานกลางค่อนข้างดีได้รับประโยชน์ ส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนก็ไร้ที่พึ่งพา บริการเบี้ยยังชีพและบริการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นการกระจายเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ บริการฌาปนกิจสงเคราะห์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนมากกว่าบริการอื่น ๆ ที่รัฐดำเนินการนอกจากนี้ยังพบว่า บริการส่วนใหญ่ที่รัฐจัดให้ผู้สูงอายุไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมเพราะผู้สูงอายุกลุ่มยากจน ไร้ญาติ ไม่มีผู้ดูแลไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ ซึ่งเป็นผลจากกระบวนการคัดเลือกผู้สูงอายุที่ไม่เป็นธรรมอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์

ศิริวรรณ ศิริบุญ²⁷ ศึกษาเรื่องการตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุคือปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาครอบครัว และปัญหาอื่น ๆ ที่สำคัญพบว่า มีผู้สูงอายุเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงมีปัญหาเรื่องความเหงา ความว่าเหว นอกจากต้องการให้ชุมชนช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสุขภาพแล้ว สิ่งที่ยุ่ป่วยต้องการคือ การพบปะสังสรรค์ หรือการมีองค์กรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุ: ศึกษากรณีตัวอย่างการจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ²⁸ ศึกษาเรื่องโครงการการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุต่อโครงการเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุยังเป็นความต้องการของผู้สูงอายุที่ยากจน ไม่มีผู้ดูแล นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพเห็นว่า เป็นสิทธิของผู้สูงอายุที่ควรได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แม้ว่าจะไม่ยากจนจริง แต่เมื่ออายุ 60 ปีก็ควรได้รับสิทธิรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

²⁶ ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, รายงานวิจัยเรื่องการประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการบทบาทรัฐและองค์กรชุมชนกับผู้สูงอายุไทย สถานการณ์ปัจจุบันและทิศทางในอนาคต 23-24 ธันวาคม, 2542.

²⁷ ศิริวรรณ ศิริบุญ, การตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ: ศึกษา กรณีตัวอย่างการจัดตั้งศูนย์ บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

²⁸ ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, โครงการการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ, กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

กรณีการ พงษ์สนธิ และคณะ (2539) ศึกษาเรื่อง การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมตัวดีเกือบทุกด้าน ยกเว้นเรื่องการรับประทานอาหาร ภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วย การออกกำลังกายที่ถูกต้องและเหมาะสม และการมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ซึ่งแก้ไขได้ด้วยการปรึกษาผู้ที่ไว้วางใจ ปรึกษาแพทย์และฟังศาสนา โดยทั่วไปกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเตรียมตัวก่อนเกษียณ โดยเฉพาะการเตรียมตัวด้านร่างกายกลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนประกอบอาชีพหลังเกษียณ สำหรับการวางแผนศึกษาภายหลังเกษียณจะเป็นการศึกษาสาขาเกษตร ทำอาหารและศาสนา²⁹

ภมริน เขาวนจินดา (2544) ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนามากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้านคือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ และด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนาน้อย ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนมากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนน้อย ส่วนผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมาก มีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวน้อย³⁰

สุรพล พรหมกุล (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านจิตใจ และน้อยที่สุดคือ ด้านร่างกาย ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า โดยภาพรวมพระสงฆ์ที่มีอายุ การศึกษาด้านนักธรรม การศึกษาแผนกบาลี การศึกษาทางโลก และตำแหน่งต่างกันมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน ในขณะที่พระสงฆ์ที่มีพรรษา และประสบการณ์ต่างกันมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแตกต่างกัน³¹

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลัทธิธรรมสังคหัตถ์ 4 สามารถนำไปใช้ในการพัฒนางาน และนำไปพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ จึงควรให้ผู้สูงอายุนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และถ้าหากได้รับแรงสนับสนุนจากคนในครอบครัว คนในชุมชน

²⁹ กรณีการ พงษ์สนธิ และคณะ. การเตรียมตัวก่อนเกษียณของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539, บทคัดย่อ.

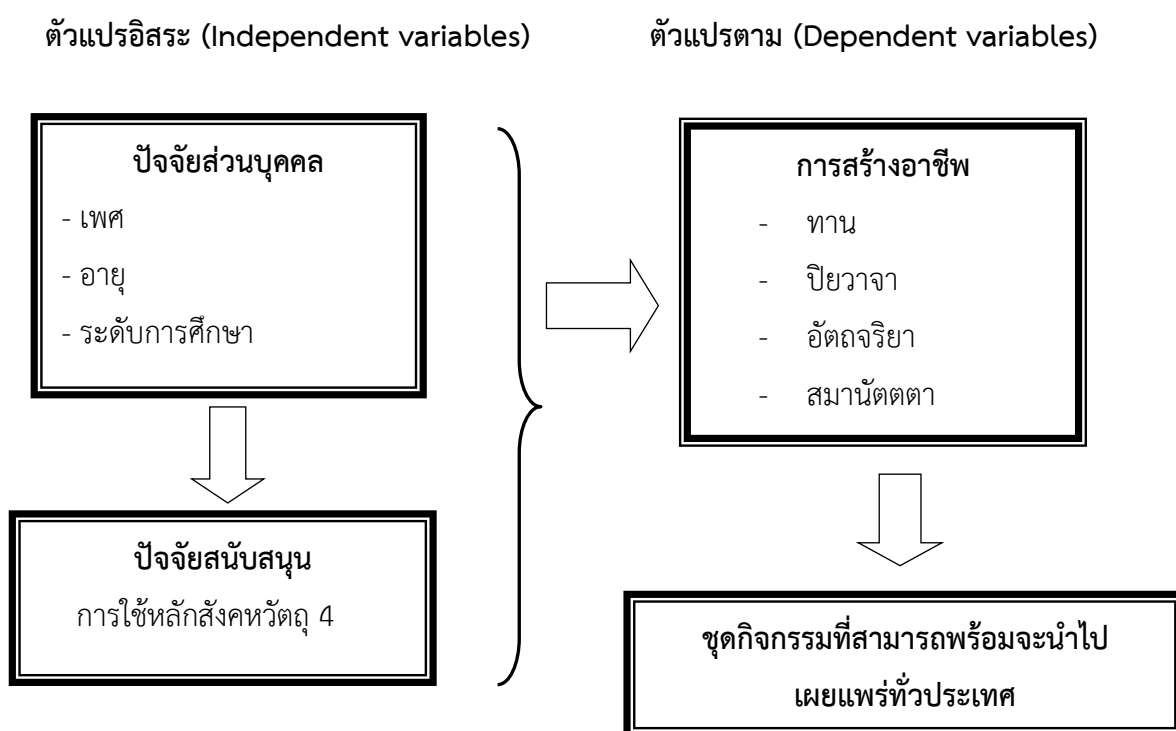
³⁰ ภมริน เขาวนจินดา, ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, รายงานการวิจัย, (กรมสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข), 2544, บทคัดย่อ.

³¹ สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554, บทคัดย่อ.

และบุคคลใกล้ตัว จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุนำความสามารถของตนเองออกมาใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ทำให้มีคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็น ด้านสุขภาพ ด้านรายได้ ด้านจิตใจ ของผู้สูงอายุดียิ่งขึ้นต่อไป

9. สรุปกรอบแนวความคิด

จากการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งได้สอบถามผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยกำหนดเป็นกรอบแนวความคิด(Conceptual Framework) ของโครงการวิจัยโดยกำหนดเป็นตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามได้ดังนี้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง
2. เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง
3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย
6. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล และสถานที่เก็บข้อมูล
7. การวัดค่าตัวแปร
8. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล
9. สถิติที่ใช้ในการวิจัย
10. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
11. การจัดทำชุดกิจกรรม

1. ประชากรที่ศึกษา

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 120,091 คน และหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane¹ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2. เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรมีจำนวนมากจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิคหรือการสุ่มความน่าจะเป็น (Probability sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage-Sampling) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

จังหวัดนครปฐมมีทั้งหมด 6 อำเภอ

¹ อ่างถึงผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์ 2546

ในแต่ละอำเภอสุ่มมา 67 ครัวเรือน ได้ 402 ครัวเรือน
 ในแต่ละครัวเรือนสุ่มมา 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 402 คน
 หากพบครัวเรือนใดไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่จะทำการสุ่มใหม่

3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ในที่นี้ ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในที่นี้ได้แก่ พระไตรปิฎก ตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยเชิงสำรวจ หรืองานวิจัยภาคสนามที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากการค้นคว้าเว็บไซต์ต่างๆ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire)

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Face-to-face) กับหัวหน้าชมรมผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน

5. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยด้วยตนเองดังนี้

5.1 ศึกษาจากตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยเชิงสำรวจ หรืองานวิจัยภาคสนามที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากการค้นคว้าเว็บไซต์ต่างๆ

5.2 นำข้อมูลมาทำการสังเคราะห์วิเคราะห์

5.3 ทำการสร้างแบบสอบถามโดยใช้คำตอบ 2 ประเภท

คือ คำถามปิด (Close-ended Question) ซึ่งมีทั้งคำถามประเภท ใช่, ไม่ใช่ และคำถามประมาณค่า (Value Scale) เป็น 4 ระดับ พร้อมทั้งให้คะแนนดังนี้

ระดับ 4	หมายถึง	ทุกครั้ง
ระดับ 3	หมายถึง	ครั้งเว้นครั้ง
ระดับ 2	หมายถึง	นานๆครั้ง
ระดับ 1	หมายถึง	ไม่ปฏิบัติ

ส่วนที่เป็นคำถามเปิด (Open-ended Question) เป็นคำถามที่ตั้งไว้แล้วเว้นที่ว่างไว้ให้เติมคำถามในช่องว่าง

5.4 ดำเนินการสร้างข้อคำถามโดยอาศัย คำนียามศัพท์ปฏิบัติการเป็นหลักในการตั้ง
คำถาม

5.5 ตั้งคำถามให้ตอบ วัตถุประสงค์ สมมติฐานการวิจัย

5.6 สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวความคิดของการวิจัย

5.7 แบบสอบถามที่สร้างแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา
จำนวน 3 คน และนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

5.8 นำแบบสอบถามไป Try Out กับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร
จำนวน 30 ชุด ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.913 และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข

6. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล และสถานที่เก็บข้อมูล

6.1 การเก็บเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

6.1.1 ขอนหนังสือจากรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธร เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและผู้วิจัยได้เดินทางไปปรึกษาในการ
กำหนดเวลาและสถานที่เก็บข้อมูล

6.2 สถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจาก

6.2.1 สถานที่ทำการทดลอง ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร

6.3.2 สถานที่เก็บข้อมูล ได้แก่ จังหวัดนครปฐม

7. การวัดค่าตัวแปร

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรที่เป็นนามธรรม คือความรู้และพฤติกรรมจำเป็นต้อง
กำหนดค่าเพื่อเป็นประโยชน์ในการแปลความหมายไว้ดังนี้

มากที่สุด	มีคะแนน	3.41-4.00
มาก	มีคะแนน	2.61-3.40
ปานกลาง	มีคะแนน	1.81-2.60
น้อย	มีคะแนน	1.00-1.80

8. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อคำนวณค่าสถิติต่างๆในการตอบ วัตถุประสงค์ และสมมติฐาน

9. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

มีสถิติที่ใช้ 2 ประเภท

10.1 สถิติบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไปที่เป็นตารางเดียว

10.2 สถิติอนุมาน ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ t-test และ F-test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติระดับ $P = 0.05$ เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

10. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

11. การจัดทำชุดกิจกรรม

ผู้วิจัยได้รวบรวมผลของการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำชุดกิจกรรม การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์ทั้งภาครัฐและเอกชน

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างในการใช้หลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมในการใช้หลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ ซึ่งได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากผู้สูงอายุจำนวน 400 คน โดยได้สร้างแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา แล้วได้นำไป Try-Out กับผู้สูงอายุจำนวน 30 คน ซึ่งมีได้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามได้ จำนวน 400 ตัวอย่าง แล้วผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม R เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ มาตอบสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับหลักสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 3 การนำหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างในการใช้หลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 6 ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชากรที่วิจัยได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม ซึ่งมีข้อมูลทั่วไปที่ได้จากการวิจัยมีปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1.1 จำนวน ร้อยละ เพศ ของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	176	44.0
หญิง	224	56.0
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1.1 พบว่า ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน เป็นเพศหญิงร้อยละ 56.0 ส่วนที่เป็นเพศชายมีร้อยละ 44.0 คน

ตารางที่ 1.2 จำนวน ร้อยละ อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
60-70 ปี	17	4.3
71-80 ปี	383	95.8
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1.2 พบว่า ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามที่มีอายุตั้งแต่ 71-80 ปี ร้อยละ 95.8 และ อายุ 60-70 ปี ร้อยละ 4.3

ตารางที่ 1.3 จำนวน ร้อยละ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเรียน	10	2.5
ประถมศึกษา	348	87.0
มัธยมศึกษา	39	9.8
ปริญญาตรีขึ้นไป	3	0.8
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1.3 พบว่า ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 87.0 รองลงมา ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 9.8 ไม่เคยเรียน ร้อยละ 2.5 และระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่ออาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปิด (Close-ended Question) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุ

ข้อที่	ข้อความ	รู้		ไม่รู้		รวม	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	ทาน สังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรมที่ประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน	354	88.5	46	11.5	400	100.0
2	ทาน คือการให้อภัยแก่กันและกัน	324	81.0	76	19.0	400	100.0
3	การทำงานเกินกว่าเวลาที่กำหนดไว้โดยต้องรับค่าตอบแทนเพิ่มคือการให้ทาน	203	50.7	197	49.3	400	100.0
4	ทาน คือไม่สามารถแก้ความความโลภและความตระหนี่ได้	205	51.2	195	48.8	400	100.0
5	การแบ่งปันอุปกรณ์เครื่องเขียนให้เพื่อนใช้แต่เรียกเก็บเงินภายหลังเรียกว่าการให้ทาน	206	51.5	194	48.5	400	100.0
6	ปิยวาจา ปิยวาจา คือการพูดคำหวาน สุภาพเพื่อจงใจให้คนอื่นรักเราคนเดียว	182	45.5	218	54.5	400	100.0
7	ปิยวาจา คือคำพูดที่ออกไปแล้วทำให้คนรักเกิดความสามัคคีกัน	352	88.2	48	12.0	400	100.0
8	เราบอกต่อวิชาที่เรียนมาให้เพื่อนที่ไม่ได้เข้าเรียน เพื่อให้เพื่อนสามารถเข้าใจและส่งรายงานให้ทันเวลาเรียกว่า สมานัตตตา	88	22.0	312	78.2	400	100.0
9	พูดแล้วคนฟังรู้สึกเกลียดชังรู้สึกว่าเป็นคนกระทบกระเทียบเรียกว่า “อัปปิยวาจา”	333	83.3	67	16.8	400	100.0
10	อาจารย์สอนวิชาความรู้ให้นักเรียนเข้าใจนำไปประพฤติปฏิบัติได้ดี เรียกว่า “ปิยวาจา”	312	78.9	88	22.0	400	100.0

ข้อที่	ข้อความ	ใช่		ไม่ใช่		รวม	
11	อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันทั้ง กลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่เรียกว่า “ทาน”	94	23.5	306	76.5	400	100.0
12	การพัฒนาตนเองให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่เป็ นประโยชน์อย่างสม่ำเสมอคือ อัตถจริยา	305	76.3	95	23.8	400	100.0
13	การบริจาคโลหิตในสถานการณ์ที่ผู้ป่วยต้องการ โลหิตนั้นไม่ถือว่าเป็น อัตถจริยา	154	38.5	246	61.5	400	100.0
14	พ่อแม่หมั่นคอยสอนเราให้เราเป็นคนดีอยู่ ตลอดเวลาเรียกว่า ทาน	253	63.2	147	36.8	400	100.0
15	สังฆวัตถุ 4 ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ใน สังคมด้วยความสุขและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว น้ำใจระหว่างกัน	340	85.0	60	15.0	400	100.0
16	สมานัตตตา การไปโรงเรียนทุกวันเพื่อศึกษาวิชาความรู้คือ สมานัตตตา	328	82.0	72	18.0	400	100.0
17	ช่วยเหลือเพื่อนในห้องด้วยความเต็มใจอย่าง สม่ำเสมอ คือ ปิยวาจา	135	33.8	265	66.3	400	100.0
18	เจ้าหน้าที่ของรัฐบริการประชาชนโดยไม่เลือก ปฏิบัติคือ สมานัตตตา	295	26.3	105	26.3	400	100.0
19	เมื่อเพื่อนมีปัญหามาปรึกษาเราให้เราเข้าร่วม แก้ปัญหาหรือให้คำปรึกษาที่เป็นทางออกที่ดีคือ อัตถจริยา	77	19.3	323	80.8	400	100.0
20	สมานัตตตา คือการวางตนการทำตนให้เป็น ประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่เราได้ผลประโยชน์ เท่านั้น	125	31.3	275	68.8	400	100.0
	รวม	233	56.0	167	44.0	400	100.0

จากตารางที่ 2.1 พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ร้อยละ 56.0 และไม่มีความรู้เกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ร้อยละ 44.0 เมื่อพิจารณาในคำตอบที่รู้และไม่รู้เรียงลำดับได้ดังนี้

ข้อที่ผู้สูงอายุตอบถูกมากที่สุดคือข้อที่ 1 สังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรมที่ประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน ร้อยละ 88.5 และข้อที่ผู้สูงอายุตอบผิดมากที่สุดคือข้อที่ 19 เมื่อเพื่อนมีปัญหา มาปรึกษาเราให้เราเข้าร่วมแก้ปัญหาหรือให้คำปรึกษาที่เป็นทางออกที่ดีคืออรรถจริยา ร้อยละ 80.8

ตารางที่ 2.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

สังคหวัตถุ 4	\bar{X}	SD	แปลผล
ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน	2.81	0.76	มาก
ข้อ 2 ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	2.54	0.79	ปานกลาง
ข้อ 3 อรรถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม	2.18	0.87	ปานกลาง
ข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น	2.15	0.82	ปานกลาง
รวม (N = 400)	2.42	0.81	ปานกลาง

จากตารางที่ 2.2 พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 โดยรวมทั้ง 4 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.81 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกันนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.76 และ ข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตนให้ เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาส่งเสริมในด้านจริยธรรมนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.82

ตอนที่ 3 การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุใน
จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปิด (Close-ended Question) เพื่อวัดพฤติกรรมการนำ
หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ ผลการวิเคราะห์
ข้อมูลปรากฏในแต่ละข้อ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้
เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 1 คือ ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อ
แผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน

ข้อที่	ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
1	ท่านใช้เวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างอาชีพของชุมชน	95 23.8	162 40.5	140 35.0	3 0.8	400 100.0	2.13	0.77	ปานกลาง
2	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างอาชีพของสถาบันต่างๆ	83 20.8	166 41.5	147 36.8	4 1.0	400 100.0	2.18	0.76	ปานกลาง
3	ท่านช่วยแนะนำหรืออธิบายให้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพที่ท่านถนัดให้กับผู้อื่น	82 20.5	155 38.8	144 36.0	19 4.8	400 100.0	2.25	0.83	ปานกลาง

ข้อที่	ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเพื่อ เพื่อ แม่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและ รายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
4	ท่านสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีใน การปฏิบัติงานในอาชีพของท่าน โดยไม่ได้คำนึงถึงรายได้เป็น สำคัญ	88 22.0	183 45.8	120 30.0	9 2.3	400 100.0	2.12	0.77	ปานกลาง
5	ท่านอาสาเข้าร่วมกิจกรรม เสริมสร้างอาชีพเมื่อมีโอกาสโดย ไม่คิดค่าตอบแทน	86 21.5	17.2 43.0	133 33.3	9 2.3	400 100.0	2.16	0.78	ปานกลาง
รวม							2.16	0.78	ปานกลาง

จากตารางที่ 3.1 พบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเพื่อ เพื่อแม่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.16 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.78 และเมื่อพิจารณาจากค่าร้อยละ พบว่า

ข้อที่ 1 ท่านสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างอาชีพของชุมชนผู้สูงอายุได้นำไปใช้ครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 40.5 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 35.0 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 23.8 และร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ข้อที่ 2 ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างอาชีพของสถาบันต่างๆ ผู้สูงอายุได้นำไปใช้ครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 41.5 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 36.8 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 20.8 และร้อยละ 1.0 ตามลำดับ

ข้อที่ 3 คือท่านช่วยแนะนำหรืออธิบายให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพที่ท่านนัดให้กับผู้อื่นผู้สูงอายุได้มีนำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 38.8 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 36.0 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 20.5 และร้อยละ 4.8 ตามลำดับ

ข้อที่ 4 คือท่านสามารถเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานในอาชีพของท่านผู้สูงอายุนำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 45.8 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 22.0 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 30.0 และร้อยละ 2.3 ตามลำดับ

ข้อที่ 5 ท่านอาสาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างอาชีพเมื่อมีโอกาสโดยไม่คิดค่าตอบแทนผู้สูงอายุนำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 43.0 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 33.3 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 21.5 และร้อยละ 2.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.2 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 2 ปียวจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าน่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ข้อที่	ข้อ 2 ปียวจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าน่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
1	ท่านใช้วาจาสุภาพไม่หยาบคายในการพูดคุยกับผู้อื่น	100 25.0	188 47.0	102 25.5	10 2.5	400 100	2.06	0.77	ปานกลาง
2	ท่านได้โอกาสถ่ายทอดความรู้ในอาชีพของท่าน	81 20.3	168 42.0	137 34.3	14 3.5	400 100	2.21	0.80	ปานกลาง
3	ท่านใช้คำพูดที่แสดงความจริงใจในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพของท่าน	115 28.7	178 44.5	99 24.8	8 2.0	400 100	2.00	0.78	ปานกลาง
4	ท่านใช้คำพูดทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการมาช่วยกันเสริมสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้	93 23.3	207 51.7	88 22.0	12 3.0	400 100	2.05	0.75	ปานกลาง
5	ท่านใช้คำพูดที่ทำให้คนฟังรู้สึกเกิดความเต็มใจในการที่จะมาช่วยเสริมสร้างอาชีพของท่าน	124 31.0	171 42.8	97 24.3	8 2.0	400 100	1.97	0.79	ปานกลาง
รวม							2.05	0.77	ปานกลาง

จากตารางที่ 3.2 พบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ข้อ 2 ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.77 และเมื่อพิจารณาจากค่าร้อยละ พบว่า

ข้อที่ 1 ท่านใช้วาจาสุภาพไม่หยาบคายในการพูดคุยกับผู้อื่นผู้สูงอายุได้นำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 47.0 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 25.5 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 25.0 และร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

ข้อที่ 2 ท่านได้โอกาสถ่ายทอดความรู้ในอาชีพของท่าน ผู้สูงอายุได้นำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 42.0 รองลงมาคือนานๆครั้งมีร้อยละ 34.0 ส่วนในการนำไปใช้ทุกครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 20.3 และร้อยละ 3.5 ตามลำดับ

ข้อที่ 3 คือท่านใช้คำพูดที่แสดงความจริงใจในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพของท่าน ผู้สูงอายุได้นำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 44.5 รองลงมาคือทุกครั้งมีร้อยละ 28.7 ส่วนในการนำไปใช้นานๆครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 24.8 และร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ข้อที่ 4 คือท่านใช้คำพูดทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการมาช่วยกันเสริมสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ผู้สูงอายุนำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 51.7 รองลงมาคือทุกครั้งมีร้อยละ 23.3 ส่วนในการนำไปใช้นานๆครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 22.0 และร้อยละ 3.0 ตามลำดับ

ข้อที่ 5 คือท่านใช้คำพูดที่ทำให้คนฟังรู้สึกเกิดความเต็มใจในการที่จะมาช่วยเสริมสร้างอาชีพของท่าน ผู้สูงอายุนำไปใช้ครั้งวันครั้งมีร้อยละ 42.8 รองลงมาคือทุกครั้งมีร้อยละ 31.0 ส่วนในการนำไปใช้นานๆครั้งและไม่นำไปปฏิบัติ มีร้อยละ 24.3 และร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.3 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 3 อัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม

ข้อที่	ข้อ 3 อัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
1	อัตถจริยา ท่านปฏิบัติงานในอาชีพของ ท่านให้เป็นประโยชน์ต่อแก่ ส่วนรวม	85 21.3	212 53.0	97 24.3	6 1.5	400 100	2.06	0.71	ปานกลาง
2	ท่านนำกลยุทธ์หรือวิธีการ ทางการตลาดมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อการสร้างอาชีพ และรายได้	85 21.3	193 48.3	114 28.5	8 2.0	400 100	2.11	0.75	ปานกลาง
3	ท่านนำกลยุทธ์การพัฒนา รายได้เข้ามาใช้ในการ เสริมสร้างอาชีพให้แก่ ส่วนรวม	131 32.8	168 42.0	95 23.8	6 1.5	400 100	1.94	0.78	ปานกลาง
4	ท่านช่วยผู้อื่นเสริมสร้าง อาชีพให้สามารถมีรายได้ เพิ่มขึ้น	97 24.3	203 50.7	96 24.0	4 1.0	400 100	2.02	0.72	ปานกลาง

ข้อที่	ข้อ 3 อัจฉริยา คือ การทำ ตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริม ในด้านจริยธรรม	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและ รายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
5	ท่านสนับสนุนแนวคิด	125	176	96	3	400	1.94	0.76	ปานกลาง
	ทัศนคติ ที่เกี่ยวกับการสร้าง อาชีพเพื่อสามารถสร้าง รายได้ที่มั่นคง	31.3	44.0	24.0	0.8	100			
รวม							2.01	0.74	ปานกลาง

จากตารางที่ 3.3 พบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 3 อัจฉริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.01 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.74 และเมื่อพิจารณาจากค่าร้อยละ พบว่า

ข้อที่ 1 คือท่านปฏิบัติงานในอาชีพของท่านให้เป็นประโยชน์ต่อแก่ส่วนรวม ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 53.0 รองลงมานานๆครั้งมีร้อยละ 24.3 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 21.3 และร้อยละ 1.5 ตามลำดับ

ข้อที่ 2 คือท่านนำกลยุทธ์หรือวิธีการทางการตลาดมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างอาชีพและรายได้ ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 48.3 รองลงมานานๆครั้งมีร้อยละ 28.5 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 21.3 และร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ข้อที่ 3 คือท่านนำกลยุทธ์การพัฒนารายได้เข้ามาใช้ในการเสริมสร้างอาชีพให้แก่ส่วนรวม ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 42.0 รองลงมาทุกครั้งมีร้อยละ 32.8 ส่วนที่ตอบนานๆครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 23.8 และร้อยละ 1.5 ตามลำดับ

ข้อที่ 4 คือท่านช่วยผู้อื่นเสริมสร้างอาชีพให้สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 50.7 รองลงมาทุกครั้งมีร้อยละ 24.3 ส่วนที่ตอบนานๆครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 24.0 และร้อยละ 1.0 ตามลำดับ

ข้อที่ 5 คือท่านสนับสนุนแนวคิด ทักษะ ทักษะ ทักษะ ที่เกี่ยวกับการสร้างอาชีพเพื่อสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 44.0 รองลงมาทุกครั้งมีร้อยละ 31.3 ส่วนที่ตอบนานๆครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 24.0 และร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.4 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ข้อที่	ข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น	ระดับการนำไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง				รวม	\bar{X}	SD	แปลผล
		ทุก ครั้ง	ครั้ง เว้น ครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่ ปฏิบัติ				
1	สมานัตตตา ท่านเข้ารับฟังการอบรม เกี่ยวกับการสร้างอาชีพและ รายได้ที่ปฏิบัติ	106 26.5	173 43.3	111 27.8	10 2.5	400 100	2.06	0.80	ปานกลาง
2	ท่านพิจารณาไตร่ตรอง ประสิทธิภาพในการทำงาน ขณะที่ทำงาน	96 24.0	154 38.5	135 33.8	15 3.8	400 100	2.17	0.83	ปานกลาง
3	ท่านปฏิบัติงานที่ได้รับ มอบหมายให้ได้ผลดี	59 14.8	120 30.0	76 19.0	145 36.3	400 100	2.77	1.09	มาก
4	ท่านเข้าร่วมกิจกรรมที่ เกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพ ของชาติอื่น	71 17.8	136 34.0	142 35.5	51 12.8	400 100	2.43	0.92	ปานกลาง
5	ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวกับการ เสริมสร้างอาชีพและการเพิ่ม รายได้	77 19.3	171 42.8	133 33.3	19 4.8	400 100	2.24	0.81	ปานกลาง
รวม							2.33	0.89	ปานกลาง

จากตารางที่ 3.4 พบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ในข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.89 และเมื่อพิจารณาจากค่าร้อยละ พบว่า

ข้อที่ 1 คือท่านเข้ารับฟังการอบรมเกี่ยวกับการสร้างอาชีพและรายได้ที่ปฏิบัติ ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 43.3 รองลงมานานๆครั้งมีร้อยละ 27.8 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 26.5 และร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

ข้อที่ 2 คือท่านพิจารณาไตร่ตรองประสิทธิภาพในการทำงานขณะที่ทำงาน ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 38.5 รองลงมานานๆครั้งมีร้อยละ 33.8 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 24.0 และร้อยละ 3.8 ตามลำดับ

ข้อที่ 3 คือท่านปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ได้ผลดี ผู้สูงอายุที่ตอบไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 36.3 รองลงมาครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 30.0 ส่วนที่ตอบนานๆครั้งและทุกครั้งมีร้อยละ 19.0 และร้อยละ 14.8 ตามลำดับ

ข้อที่ 4 คือท่านเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพของชาติอื่น ผู้สูงอายุที่ตอบนานๆครั้งมีร้อยละ 35.5 รองลงมาครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 34.0 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 17.8 และร้อยละ 12.8 ตามลำดับ

ข้อที่ 5 คือท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพและการเพิ่มรายได้ ผู้สูงอายุที่ตอบครั้งเว้นครั้งมีร้อยละ 42.8 รองลงมานานๆครั้งมีร้อยละ 33.3 ส่วนที่ตอบทุกครั้งและไม่ปฏิบัติมีร้อยละ 19.3 และร้อยละ 4.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 3.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

สังคหวัตถุ 4	\bar{X}	SD	แปลผล
ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน	2.16 (N = 400)	0.78	ปานกลาง
ข้อ 2 ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึง การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้ เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	2.05 (N = 400)	0.77	ปานกลาง
ข้อ 3 อุตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม	2.01 (N = 400)	0.74	ปานกลาง
ข้อ 4 สมานัตตตา การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตน ให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น	2.33 (N = 400)	0.89	ปานกลาง
รวม	2.14 (N = 400)	0.80	ปานกลาง

จากตารางที่ 3.5 พบว่า การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.14 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.80 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า

ผู้สูงอายุได้นำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ข้อ 4 คือ สมานัตตตา การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่นนำไปเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.89 และข้อที่นำไปใช้เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 3 อุตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรมเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงไปใช้น้อยที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.01 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.74

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยแตกต่างกันมีการนำกิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การนำกิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ชาย	176	2.24	0.59	ปานกลาง
หญิง	224	2.06	0.48	ปานกลาง
รวม	400	2.15	0.53	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงมีการนำกิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย โดยรวมทั้ง 4 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.53

ตารางที่ 4.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้กิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.(2-tailed)
ชาย	176	2.24	0.59	3.27	0.00
หญิง	224	2.06	0.48		

* ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 4.2 พบว่า การนำกิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ที่มีเพศแตกต่างกัน มีการใช้กิจกรรมสังคหวัดดู 4 ไปใช้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย โดยรวมทั้ง 4 ข้อ แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
60 - 70 ปี	17	2.12	0.60	ปานกลาง
71 - 80 ปี	383	2.14	0.53	ปานกลาง
รวม	400	2.13	0.56	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.3 พบว่า การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ที่มีอายุแตกต่างกัน โดยรวมทั้ง 4 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.13 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.56

ตารางที่ 4.4 ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกอายุ โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

อายุ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.(2-tailed)
60 - 70 ปี	17	2.12	0.60	-0.16	0.87
71 - 80 ปี	383	2.14	0.53		

* ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ที่มีอายุแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง โดยรวมทั้ง 4 ข้อ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

ระดับการศึกษา	n	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ไม่เคยเรียน	10	2.13	0.55	ปานกลาง
ประถมศึกษา	348	2.15	0.54	ปานกลาง
มัธยมศึกษา	39	2.09	0.54	ปานกลาง
ปริญญาตรีขึ้นไป	3	1.61	0.14	น้อย
รวม	400	1.99	0.44	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน โดยรวมทั้ง 4 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 1.99 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.44

ตารางที่ 4.6 ผลการเปรียบเทียบการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมทั้ง 4 ข้อ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.94	3	0.31	1.07	0.35
ภายในกลุ่ม	115.82	396	0.29		
รวม	116.76	399			

* ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เพื่อไปใช้สร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง โดยรวมทั้ง 4 ข้อ ไม่แตกต่างกัน นั่นคือระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

ตอนที่ 5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้นำเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม และใช้การวิเคราะห์หาความถี่ และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 ค่าความถี่ของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ตอบแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นที่จะนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้สูงอายุทั่วไปอย่างไรบ้าง

การแสดงความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
(1) ทาน		
1.1 การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นเงินทอง	4	2.1
1.2 ให้สิ่งของไม่หวังผลตอบแทน	10	5.2
1.3 ผู้มีมาก ให้แก่ผู้มีน้อย	1	0.5
1.4 กาเพื่อแพร่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	1	0.5
(2) ปิยวาจา		
2.1 พูดกันแต่ในสิ่งที่ดี	2	1.0
2.2 พูดจาไพเราะให้ผู้อื่นรัก	30	15.7
2.3 การพูดให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน	4	2.1
2.4 พูดให้ถูกกาลเทศะ	1	0.5
2.5 พูดด้วยความหวังดี ตักเตือนเรื่องต่าง ๆ	1	0.5
(3) อตถจริยา		
3.1 ร่วมทำประโยชน์ให้กับชุมชนและส่วนรวม	20	10.5
3.2 ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม	1	0.5
3.3 ทำประโยชน์ให้คนอื่น	1	0.5

การแสดงความคิดเห็น	ความถี่	ร้อยละ
3.4 ควรช่วยเหลือผู้คนที่ยากไร้	15	7.9
3.5 มีกิริยาที่เหมาะสม	12	6.3
3.6 การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพดีในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น	35	18.3
3.7 ช่วยเหลือเพื่อน ๆ	18	9.4
3.8 ช่วยเหลือผู้สูงอายุ	7	3.7
(4) สมานัตตตา		
4.1 ทำหน้าที่ดีของเราให้ดี	23	12.0
4.2 ช่วยสร้างอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้	5	2.6

จากตารางที่ 5.1 พบว่า ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม ได้แสดงข้อคิดเห็นที่จะนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงมากที่สุด การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพดีในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นร้อยละ 18.3 รองลงมาคือพูดจาไพเราะให้ผู้อื่นรักร้อยละ 15.7

ตอนที่ 6 ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) สำหรับให้ผู้ตอบการสัมภาษณ์จำนวน 3 คน ได้นำเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ การใช้หลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ดังสรุปต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัยที่รวบรวมจากแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

วันที่ : ระหว่างวันที่ 29 กรกฎาคม – 3 สิงหาคม พ.ศ.2560

จำนวนผู้ตอบ : 3 คน

ผู้ที่สัมภาษณ์ : นางสาวรัชฎากร เอี่ยมอำไพ

ตารางที่ 6.1 ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

คำถาม	ความคิดเห็น
1. สาเหตุใดบ้างที่เป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ	ไม่ต้องการให้ตนเองเป็นภาระกับคนในครอบครัวรวมทั้งต้องการที่จะหารายได้เพื่อเก็บเป็นเงินออมไว้ภายหลังจากที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้
2. ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและวิธีการแก้ไขปัญหา	เรื่องของสุขภาพที่เสื่อมถอยลง ความรู้ความสามารถที่ไม่ทันสมัยกับสถานการณ์ของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง เช่น ระบบเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งการปรับตัวที่จะต้องทำงานกับคนรุ่นใหม่ แนวทางการแก้ไขปัญหายายามดูแลสุขภาพตนเองให้แข็งแรงอยู่เสมอโดยระมัดระวังเรื่องอาหารการกินและออกกำลังกายบ้างพอเหมาะสม พยายามเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างทันสมัย
3. มีหน่วยงานใดมาให้ความรู้ด้านการพัฒนาเสริมสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้บ้าง	มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมการพัฒนาด้านอาชีพ แต่การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ทราบข่าวสารเป็นบางกลุ่มและได้รับการพัฒนาเฉพาะกลุ่ม นอกจากนี้หากต้องการความรู้ในการพัฒนาอาชีพต้องคอยติดตามข่าวสารเอง

คำถาม	ความคิดเห็น
4. หัวข้อการพัฒนาเพื่อการเสริมสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่ต้องการมีอะไรบ้าง	การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม, ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง, การเตรียมพร้อมสู่วัยเกษียณให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้
ความคิดเห็นเพิ่มเติม	เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำงานเพื่อสร้างรายได้ให้มั่นคงให้กับตนเอง และให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม จากปัญหาผู้สูงอายุขาดความมั่นคงในชีวิตและที่สำคัญคือผู้สูงอายุจะว่างงานเมื่อถึงอายุเกษียณทำให้ไม่มีรายได้พอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอีกทั้งสังคมไม่เห็นในคุณค่าศักยภาพของผู้สูงอายุ เช่น ไม่มีความมั่นใจในการจ้างงานกับผู้สูงอายุเพราะเห็นว่าอาจจะมีปัญหาทางด้านร่างกายที่เสื่อมลงและประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ลดลงด้วยจากสภาพปัญหาดังกล่าวมีผลทำให้ผู้สูงอายุขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง อาทิเช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาช่องว่างระหว่างวัยกับคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมไทยอันดีงามเสื่อมลงเพราะไม่ได้รับการถ่ายทอดจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพราะจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปีและทำให้ผู้ที่ง่ก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุเกิดความไม่มั่นใจในคุณภาพชีวิตที่จะตามมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ 2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ 3) เพื่อสร้างชุดกิจกรรมในการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดโดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามได้จำนวน 400 ตัวอย่าง และผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม R เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่างๆ มาทดสอบสมมติฐานการวิจัยและทดสอบสมมติฐานการวิจัย ได้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และสถิติอนุมาน คือ t-test และ One Way ANOVA ที่ได้กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ผลการวิจัยสามารถนำมา สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ ตามลำดับดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน เป็นเพศหญิงร้อยละ 56.0 ส่วนที่เป็นเพศชายมีร้อยละ 44.0 คน มีอายุตั้งแต่ 71-80 ปี ร้อยละ 95.7 อายุ 60-70 ปี ร้อยละ

4.3 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 87.0 รองลงมาในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 9.8 ไม่เคยเรียน ร้อยละ 2.5 และระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 0.8 ตามลำดับ

1.2 ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 โดยรวมทั้ง 4 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.81 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อ 1 ทาน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกันนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.76 และ ข้อ 4 สมานัตตตา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหาส่งเสริมในด้านจริยธรรมนั้น ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.82

1.3 ผลการวิจัย พบว่า การนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.14 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.80 และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า

1.3.1 ผู้สูงอายุ มีการนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ ทาน มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.16 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.78

1.3.2 ผู้สูงอายุ มีการนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพ น่าฟัง รวมถึงการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงในทางที่ดีงามให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.77

1.3.3 ผู้สูงอายุ มีการนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ อตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือแก้ปัญหา ส่งเสริมในด้านจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.01 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.74

1.3.4 ผู้สูงอายุ มีการนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ สมานัตตตา การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลายไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 2.33 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) = 0.89

1.4 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุและระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน กับการนำหลักกรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

1.5 ผลการแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม เรียงลำดับดังนี้

1. การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการประพตฺในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
2. พุดจาไพเราะให้ผู้อื่นรัก
3. ทำหน้าที่ดีของเราให้ดี

2. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ข้อค้นพบ (Fact Finding) ที่มีคุณค่าทางวิชาการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้ จึงนำมาอภิปรายผลเฉพาะประเด็นที่สำคัญ โดยอาศัยหลักตรรกวิทยา และแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1. จากการศึกษาการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า **ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง** ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมที่ต้องมีการแข่งขันดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดในชีวิตประจำวัน ทำให้ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ในหลักธรรมทางพุทธศาสนายังไม่เต็มที่ แต่หากได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เพิ่มขึ้นแล้วก็ยิ่งจะทำให้มีการพัฒนาทางด้านจิตใจมากขึ้นส่งผลต่อความคิด สติปัญญา การประพฤติปฏิบัติที่จะทำอาชีพใดก็ได้แล้วแต่จะเกิดผลสำเร็จตามที่คาดหวังได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความรู้ความเข้าใจของ **บลูม (Bloom)** กล่าวไว้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละสาขาตามที่ได้รับมอบหมาย⁴⁰

2.2 จากการศึกษาการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า **การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง** ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการแข่งขันที่สูงขึ้นในทุกๆด้าน ทำให้คนในสังคมต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การที่จะฟังฟังใครสักคนนั้นเป็นเรื่องที่ยากมากแม้กระทั่งคนในครอบครัวก็ไม่สามารถ

⁴⁰ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542,)และ บลูม (Bloom, 1980 อ้างถึงใน ศิพล รื่นใจชน,2549, หน้า 10)

เป็นที่พึงได้เสมอไป ผู้สูงอายุก็เช่นกันส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถเรียนรู้วิวัฒนาการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อสามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาในอาชีพและสร้างรายได้ที่มั่นคงโดยจะนำมาซึ่งทางเลือกในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืนและความอยู่รอดที่มั่นคงของตนเองได้ในระยะยาว และที่สำคัญผู้สูงอายุจำเป็นศึกษาเรียนรู้การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มาเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ และถ้าสามารถนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา ไปใช้ในการพัฒนาตนเองจะทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้คุณค่าของหลักธรรม เช่น การให้โดยไม่หวังผลตอบแทน การพูดด้วยวาจาที่ไพเราะ นำฟัง หวังดี การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีที่ชอบอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)**⁴¹ ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา
2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ นำฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
3. อตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม
4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **กองวิจัยทางการศึกษา** กล่าวว่า ศักยภาพ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัต และคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัวนอกจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบหลักรวมกัน 9 ด้าน ดังนี้

⁴¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 82,(กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์สวย จำกัด 2550, หน้า 25..

1. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร
2. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม
3. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น และพัฒนา⁴² ศักยภาพ (Potentiality) เป็นพลังที่สร้างสมอยู่ในสมองของมนุษย์ เกิดขึ้นโดยการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม สะสม พัฒนา เชื่อมโยงเส้นใยประสาทเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ ศักยภาพของมนุษย์จะแสดงออกในลักษณะความสามารถ ซึ่งจะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้สอนสู่ยุทธศาสตร์การสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ การกระตุ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถได้นั้น มีปัจจัยที่เกื้อหนุนหลายด้านและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนจะต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสมองของมนุษย์ซึ่งเป็นขุมพลังแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ภมริน เขาวนจินดา** ศึกษาเรื่องลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนามากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้านคือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ และด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ปฏิบัติทางพุทธศาสนาน้อย ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนมากมีคุณภาพชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนน้อย ส่วนผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมาก มีคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวและด้านสังคมสูงกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวน้อย⁴³ และงานวิจัย **กรรณิการ์ พงษ์สนธิ และคณะ** ศึกษาเรื่อง การเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมตัวดีเกือบทุกด้าน ยกเว้นเรื่องการรับประทานอาหาร ภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วย การออกกำลังกายที่ถูกต้องและเหมาะสม และการมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ซึ่งแก้ไขได้ด้วยการปรึกษาผู้ที่ไว้วางใจ ปรึกษาแพทย์ และฟังศาสนา โดยทั่วไปกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเตรียมตัวก่อน

⁴² กองวิจัยทางการศึกษา. 2543, **กรมวิชาการ. ความหมายของคำว่าศักยภาพ**, หน้า 3.

⁴³ ภมริน เขาวนจินดา, **ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ**, รายงานการวิจัย, (กรมสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข), 2544, บทคัดย่อ.

เกษียณ โดยเฉพาะการเตรียมตัวด้านร่างกายกลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนประกอบอาชีพหลังเกษียณ สำหรับการวางแผนศึกษาภายหลังเกษียณจะเป็นการศึกษาสาขาเกษตรทำอาหารและศาสนา⁴⁴

2.3 จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างกันกับการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า **ผู้สูงอายุที่มีเพศอายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ไม่แตกต่างกัน** ตามระดับนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันมีการตั้งเป้าหมายชีวิตลักษณะเดียวกัน ถึงแม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแต่ด้วยความที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุจะมีเหตุและผลในการพิจารณาค้นหาข้อสรุปร่วมกันและนำไปใช้ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมช่วยแก้ปัญหาสำคัญในระดับประเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีทางสังคมวิทยา** กล่าวไว้ว่าทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมไป และพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีแนวคิดที่น่าสนใจได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert Havighurst 1960 ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ สำหรับคำว่ากิจกรรมตามแนวคิดนี้หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง นั่นคือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อสังคมหรือชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะทำให้รู้สึกว่าคุณค่า และยังเป็นประโยชน์ต่อสังคม สารของทฤษฎีนี้อธิบายได้โดยสรุปว่า การมีกิจกรรมต่อสังคมของผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นการมีกิจกรรมที่พอเหมาะกับวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็น การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ สภาพสังคมปัจจุบันที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงไป (Modernization Perspective) เป็นปัจจัยซึ่งว่าด้วย

⁴⁴ กรรณิการ์ พงษ์สนิทและคณะ. การเตรียมตัวก่อนเกษียณของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538, บทคัดย่อ.

บทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ผู้สูงอายุก้าวตามไปไม่ทัน การเชื่อมโยงบุคคลแต่ละวัยแต่ละยุค (Intergeneration Linkege) เป็นปัจจัยที่สนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ชีวิตของคนเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันระหว่างคนในวัยเดียวกันแต่คนละยุคสมัย บทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างของแต่ละวัยของคน (Structural Functional Theory) ปัจจัยนี้กล่าวถึงการสูงอายุนั้นเมื่อคนเข้าสู่วัยชรามากขึ้นบทบาทหน้าที่ของตนเองก็จะลดลง

2. ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) เป็น ทฤษฎีที่เกิดขึ้นครั้งแรกราวปี 1950 กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคม ของ Elaine Cummings and Willam Henry ที่พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือ Growing old: The Process of Disengagement เมื่อปี 1961 มีใจความว่าผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากยอมรับว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมลงจึงถอยหนีจากสังคมเพื่อลดความเครียดและรักษาพลังงานพอใจกับการไม่เกี่ยวข้องกันต่อไป เพื่อถนอมสภาพและบทบาทของตนให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้างในบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและค่อย ๆ ยอมรับการไม่เกี่ยวข้องกันกับสังคมต่อไปได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบายโดยกล่าวด้วยว่าโดยปกติแล้วบุคคลจะพยายามผสมผสานอยู่กับสังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการรักษาสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ก่อนที่บทบาทของตนเองจะแคบลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โดยสรุปกระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุถึงพอใจเป็นสากลของทุกสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล, สภาพสังคมและความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการถอยห่าง และทฤษฎีกิจกรรมจะมีความขัดแย้งกัน ซึ่ง Bernice Neugarten และคณะได้ศึกษาเพื่อหาข้อขัดแย้งทั้งสองทฤษฎีแล้วพบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีกิจกรรม ร่วมกันนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละบุคคลที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทในสังคมชอบเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ก็ต้องการที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้ที่ชอบสันโดษไม่เคยมีบทบาทใด ๆ ในสังคมมาก่อน ก็ย่อมที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมเมื่ออายุมากขึ้น และได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten และคณะราวปี 1960 เพราะเหตุว่าทั้งทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีการถอยห่างไม่เพียง

พอที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุได้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ

4. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุจะปรับบทบาทและสภาพต่าง ๆ หลายอย่างที่ไม่ใช่บทบาทเดิมของตนมาก่อน เช่นการละทิ้งบทบาททางสังคมและความสัมพันธ์ซึ่งเป็นไปแบบวัยผู้ใหญ่ยอมรับบทบาทของสังคมและความสัมพันธ์ในแบบผู้สูงอายุ และเว้นจากความผูกพันกับคู่สมรส เนื่องจากการตายไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาด้านอาชีพ **ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg (Ginzberg's Theory of Career Development)** ความเป็นมาของทฤษฎี Ginzberg เป็นนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ในสาขาทรัพยากรมนุษย์ ภายหลังปี ค.ศ. 1930 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีปัญหาการว่างงานมากในประเทศสหรัฐอเมริกา เขาสนใจเรื่องการประกอบอาชีพของบุคคล โดยเขาได้ร่วมทำการวิจัยกับคณะวิจัยซึ่งประกอบด้วย นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และนักจิตบำบัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย บุคคลชายหญิงที่อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีฐานะทางการศึกษาและสังคมดี ดังนั้น ผลการวิจัยของเขาจึงอาจใช้ได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น⁴⁵ Ginzberg และคณะ ยังได้สรุปข้อมูลพื้นฐานในกระบวนการเลือกอาชีพของบุคคลซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของทฤษฎีไว้ดังต่อไปนี้

1. สภาพความเป็นจริงของบุคคล (Reality Factor) หมายถึง การตอบสนองของบุคคลต่อสภาพความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ความสามารถ ความถนัดและโอกาสในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก บุคคลที่ไม่มีความสามารถหรือไม่มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียน ก็ย่อมมีโอกาสน้อยที่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีมีเกียรติในสังคม

2. ขบวนการศึกษา (Educational Process) หมายถึง การศึกษาของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวกำหนดการเลือกอาชีพของเขา เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับโอกาสการเลือกอาชีพของบุคคลถ้าได้รับการศึกษาสูงก็ย่อมจะมีช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพได้มาก

3. อารมณ์ (Emotion Factor) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการเลือกชนิดหรือประเภทของอาชีพซึ่งบางคนมีความใฝ่ฝันที่จะประกอบอาชีพทางศิลปะ เช่น อาชีพนักแสดง นักออกแบบ เป็นต้น

⁴⁵ อ่างในพิสมัย หาญสมบัติ. **การแนะแนวอาชีพ**. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์, 2542, หน้า 29-30.

4. ค่านิยมของแต่ละบุคคล (Personal Values) ค่านิยมของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งค่านิยมนี้เป็นสิ่งสำคัญในการเลือกอาชีพของบุคคล

ขั้นตอนการเลือกอาชีพ Ginzberg ได้แบ่งขั้นตอนการเลือกอาชีพออกเป็น 3 ระยะ คือ⁴⁶

1. ระยะเพื่อฝัน (Period of Fantasy Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 6 ถึง 10 ปี เด็กคิดฝันเองว่าโตขึ้นจะประกอบอาชีพใด โดยได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ โทรทัศน์หนังสือที่อ่าน เป็นต้นว่า คิดเพื่อฝันจะเป็นแพทย์ พยาบาล นายอำเภอ ตำรวจ ทหาร พนักงานดับเพลิง โดยยังไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปได้ และความสามารถของตน

2. ระยะเวลาพิจารณาเลือกอาชีพโดยยังไม่ได้ตกลงใจแน่นอน (Period of Tentative Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 11 ถึง 15 ปี เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะของตนเอง บางทีจากลักษณะของอาชีพ เช่นบางทีพิจารณาจากความสามารถ ความถนัด ค่านิยมความสนใจของตน โดยไม่ได้พิจารณาองค์ประกอบหรือสภาพการณ์อื่น ๆ ให้ทั่วถึง เช่นมีความถนัดวาดภาพจึงคิดเลือกอาชีพจิตรกร โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพนั้น หรือมีค่านิยมว่าจะช่วยเหลือผู้อื่น ฉะนั้นจึงคิดอยากเป็นพยาบาล โดยไม่ได้พิจารณาสุขภาพของตนเอง หรืออาจพิจารณาแต่เฉพาะคุณสมบัติของอาชีพ เช่น อยากเป็นแพทย์เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ รายได้ดี แต่ไม่ได้พิจารณาความสามารถ ความถนัดของตน

3. ระยะพิจารณาสภาพความเป็นจริง (Period Realistic Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 17 ถึง 20 ปี เป็นระยะที่บุคคลจะมีการพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกันเพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ และจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่การเพื่อฝันระยะนี้ยังแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ คือ

3.1 ระยะสำรวจอาชีพ (Exploration) เป็นระยะที่บุคคลจะสำรวจอาชีพว่าอาชีพใดจะเหมาะกับเขา เช่นลองเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ หรือหาประสบการณ์ในการทำงาน

3.2 ระยะรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization) เป็นระยะที่บุคคลพร้อมที่จะเลือกอาชีพ เนื่องจากได้ฝึกความคิดในเรื่องนี้ไว้พอสมควร

3.3 ระยะตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification) จะเป็นการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ตกลงใจกว้าง ๆว่าจะประกอบอาชีพด้านใดเท่านั้น เช่น ไม่ใช่บ่งแต่เพียงว่าจะประกอบอาชีพสาขาวิทยาศาสตร์ แต่จะระบุว่าจะเลือกอาชีพเทคนิคการแพทย์ Ginzberg

⁴⁶ วุฑูรี ทรัพย์มี, การแนะแนวอาชีพ. ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531, หน้า 25-26.

กล่าวว่า พัฒนาการด้านอาชีพตั้งแต่ระยะเพื่อฝัน จนถึงระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง กินเวลานานเป็นสิบถึงสิบห้าปี และพัฒนาการด้านอาชีพตามทฤษฎีนี้ใช้อธิบายได้กับพัฒนาการด้านอาชีพของคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพศใด หรือบุคคลที่มีสถานะเศรษฐกิจสังคมระดับใด เพียงแต่มีรายละเอียดที่อาจแตกต่างกันบ้าง เช่น ในเรื่องระดับอายุในพัฒนาการขั้นต่าง ๆ Ginzberg ให้แง่คิดว่า นักแนะแนวควรตระหนักว่าการเลือกอาชีพมีกระบวนการขั้นตอน ฉะนั้นไม่ควรกระตุ้นให้เด็กเลือกอาชีพเร็วเกินไป และควรช่วยให้เด็กเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนที่สุด โดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ศิรินุช ฉายแสง**⁴⁷ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยทางชีวสังคม 5 ตัวแปร กลุ่มปัจจัยนำ 6 ตัวแปร กลุ่มปัจจัยเอื้อ 2 ตัวแปร และปัจจัยเสริม 2 ตัวแปร รวม 15 ตัวแปร มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับคุณภาพชีวิต 2) ตัวแปรพยากรณ์ที่ดีของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีทั้งหมด 6 ตัวแปร ได้แก่ ความเชื่อความสามารถตนเองในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี การได้รับแรงสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านการรับรู้ประโยชน์ของการมีคุณภาพชีวิตดี อาชีพหลัก และการได้รับแรงสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและสถานภาพ และงานวิจัยของ **สุพร คูหา**⁴⁸ ศึกษาเรื่อง แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาว อำเภอนาทม จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านร่างกายโดย การเจ็บป่วยทางร่างกาย ด้านจิตใจ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความจำไม่ดี แต่พบว่ามี ความพอใจต่อความสัมพันธ์ทางสังคมเกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ของสมาชิกในครอบครัวนอกจากนี้ยังพบว่ามีความ พพอใจต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกบ้าน เช่น สะอาด บรรยากาศดี ไม่มี มลพิษ 2) ปัญหาการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากผู้สูงอายุขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 3) แนวทางการปรับปรุง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่า ต้องให้

⁴⁷ ศิรินุช ฉายแสง. 2553, **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดอำนาจเจริญ**, วิทยานิพนธ์สาขาการสร้งเสริมสุขภาพ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุดรธานี.

⁴⁸ สุพร คูหา, **แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาวอำเภอนาทม จังหวัดกาญจนบุรี**, รายงานการศีกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น.มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552, อุดรธานี.

ความสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายเป็นอันดับ แรกก่อน โดยการออกหน่วยตรวจสุขภาพเคลื่อนที่เป็นประจำทุกเดือน รองลงมาต้องให้ความสำคัญ ทางด้านจิตใจโดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางใจด้วยการจัดโครงการแสดงธรรมเทศนาสำหรับ ผู้สูงอายุเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนี้ควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุโดยจัดกิจกรรมกลุ่มชมรมสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม รวมถึงแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ด้านสภาพแวดล้อม ควรเน้นให้มีการเพิ่มเงินเบี้ยยังชีพคนชราแบบจัดเป็นสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ

2.4 จากผลการสัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องการมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงก็เพราะไม่ต้องการให้ตนเองเป็นภาระกับบุคคลอื่นและสามารถมีรายได้เพื่อเก็บเป็นเงินออมไว้ใช้ภายหลัง ซึ่งอุปสรรคที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพจะเป็นเรื่องปัญหาสุขภาพที่เสื่อมถอยลง และความรู้ความสามารถที่ไม่ทันสมัยกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุก็พยายามที่จะเรียนรู้และศึกษาวิธีการสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อตนเอง อีกทั้งมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนเรื่องการพัฒนาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึงซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ในระยะยาว

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การนำหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านทำให้เกิดการแข่งขันสูงทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดก่อนเป็นลำดับแรกทำให้ความสนใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนายังมีน้อยจึงควรมีการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้และปลูกฝังหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ให้กับผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้สร้างอาชีพและทำให้เกิดรายได้ที่มั่นคงในระยะยาว และหากผู้สูงอายุมีรายได้ที่มั่นคงแล้วยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติได้สืบไป

3. ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยและการอภิปรายผลแล้ว จึงมีข้อเสนอแนะโดยแบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารว่า

3.1.1 รัฐบาล หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ชุมชนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบาย การปลูกฝังหลักธรรมต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะหลักธรรมสังคหัตถ์ 4 ให้แก่ผู้สูงอายุและประชาชนทุกเพศทุกวัย

3.1.2 สถาบันหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและการเสริมสร้างอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างอาชีพกับคนต่างวัย เป็นการแสดงศักยภาพของผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ให้เป็นที่ยอมรับต่อสังคม

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

3.2.1 สำหรับบุคลากรผู้สอนศีลธรรม ควรประยุกต์การเรียนการสอนให้ผู้เข้าเรียนมีความกระตือรือร้นและมีแรงจูงใจที่จะเข้ามาเรียนรู้ให้ได้อย่างถ่องแท้

3.2.2 สำหรับผู้สูงอายุ ควรที่จะศึกษาหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ให้เข้าใจอย่างชัดเจนเพื่อนำไปพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างจริงจังเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองต่อไปได้

3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.3.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการในการสร้างอาชีพของผู้สูงอายุ

3.3.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมที่นำไปใช้ในการเสริมสร้างอาชีพและสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงของกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มวัยแรงงาน

3.3.3 ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับการเสริมสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุและกลุ่มวัยแรงงาน

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ พงษ์สนิท และคณะ. การเตรียมตัวก่อนเกษียณของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา

จังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539, บทคัดย่อ.

กรรณิการ์ พงษ์สนิทและคณะ. การเตรียมตัวก่อนเกษียณของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา

จังหวัด เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538, บทคัดย่อ.

กองวิจัยทางการศึกษา. 2543, กรมวิชาการ. ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 3.

กัมพล กล่ำสีทอง, การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเสนา

อำเภอเสนา จังหวัดตรัง, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2554,

บทคัดย่อ.

คำแถลงการณ์นโยบายรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554

จารุภัทร เรืองสุวรรณ, เอกสารสัมมนาวิชาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง

ของมนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546.

นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2555 – 2559.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2556-2559).

แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2556-2565)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ 2542, ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 1095.

พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์, การศึกษาภาวะผู้นำการบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4

ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2557, การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา
ลำปางม, 2557, (บทคัดย่อ).

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่
82,(กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์สวย จำกัด 2550, หน้า 25..¹ **ทฤษฎีผู้สูงอายุ** ค้นเมื่อวันที่
10 กันยายน 2557. จาก w.gotoknow.org/blogs/books/viewpai

ภมริน เขาวนจินดา, **ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ**, รายงานการวิจัย,
(กรมสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข), 2544,บทคัดย่อ.

มณีนุช ไพรดี, การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน
บริษัท พรอพเพอร์ตี้ แคร่ เซอร์วิสเชส(ประเทศไทย) จำกัด (P.C.S.), พุทธศาสตร
มหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2552, (บทคัดย่อ).

รองศาสตราจารย์เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, (ระบบออนไลน์)

<http://gotoknow.org/bloggedonuaqkm/3652> ออนไลน์ : 9 กันยายน 2552.

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, **โครงการการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับ
ผู้สูงอายุ**, กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, **รายงานวิจัยเรื่องการประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อ
พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย**, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการบทบาทภาครัฐและ
องค์กรชุมชนกับผู้สูงอายุไทย สถานการณ์ปัจจุบันและทิศทางในอนาคต 23-24 ธันวาคม,
2542.

วัชรีย์ ทรัพย์มี, **การแนะแนวอาชีพ**. ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย,
2531, หน้า 25-26.

คັນสนีย์ ฉัตรคุปต์, **กระบวนการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา**, 2542, หน้า 207-214.

ศิรินุช ฉายแสง. 2553, **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดอำนาจเจริญ**,
วิทยานิพนธ์สาขาการส่งเสริมสุขภาพ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี, อุดรธานี.

ศิริวรรณ ศิริบุญ, **การตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ: ศึกษา กรณีตัวอย่างการ
จัดตั้งศูนย์ บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ**, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

เศียร เสวต, **ศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์**, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ชีวิต, 2532

สารานุกรมเสรี จังหวัดนครปฐม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)**, กรุงเทพมหานคร, 2545.

สุทิน อ่อนอุบล, **ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุใน เขตชนบท
จังหวัดชัยภูมิ**, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.

สุพร คูหา, **แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาวอำเภอ ท่าม่วง
จังหวัดกาญจนบุรี**, รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น.มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552,
อุดรธานี.

ภมริน เขาวนจินดา, ลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, รายงานการวิจัย,
(กรมสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข), 2544,บทคัดย่อ.

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, 2554, บทคัดย่อ.

เสรี พงศ์พิศ สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร (ระบบออนไลน์)
<http://www.nice.nu.ac.th> (ออนไลน์ : 23 สิงหาคม 2552)

อ้างในพิสมัย หาญสมบัติ. การแนะแนวอาชีพ. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, 2542, หน้า
29-30.

อ้างในพิสมัย หาญสมบัติ. การแนะแนวอาชีพ. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์, 2542, หน้า
33-37.

ประวัติผู้วิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวรัชฎากร เอี่ยมอำไพ
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss.Ratchadakorn Aim-ampai
- เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3102002270663
- ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
- หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์
26 หมู่ 7 ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม 73160
- ประวัติการศึกษา
2544 ศศ.บ. ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนชุมชน สถาบันราชภัฏนครปฐม
2551 ศศ.ม. ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครองมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ การบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ผลงานวิจัยและตำรา
 - เรื่อง “ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของสถานีตำรวจภูธร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”
 - เรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ของเยาวชน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
 - บทความ คุณธรรมรักษาสีงแวดล้อม
 - บทความ ผู้นำปไตย
 - บทความ รักรัษวัฒนธรรมต้อนรับ AEC
 - บทความ แก่แล้ว อย่าแก่เลย
 - บทความ กลยุทธ์รับมือแบบเชิงรุก
 - เอกสารประกอบการสอน วิชาการเมืองการปกครองของไทย
 - เอกสารประกอบการสอน วิชาการระบบการเมือง
 - เอกสารประกอบการสอน วิชามนุษย์นิเวศวิทยา
 - เอกสารประกอบการสอน วิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
 - เอกสารประกอบการสอน วิชาทฤษฎีการเมืองและจริยศาสตร์
 - เอกสารประกอบการสอน วิชาชนต่างวัฒนธรรม
 - เอกสารประกอบการสอน วิชามนุษย์กับการแสวงหาความรู้

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้พื้นที่เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามโครงการวิจัย

ภาคผนวก ง

ชุดกิจกรรมการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง
ของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม

ชุดกิจกรรม

การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ

1. เหตุผลและความจำเป็นของการจัดทำชุดกิจกรรม

การจัดทำชุดกิจกรรม การนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุ มีขึ้นเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุ ซึ่งในปัจจุบันเราพบว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัวแล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางปฏิบัติการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในสังคมไทยเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมมีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการพัฒนาตนเองพัฒนาสังคมได้ เพราะหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์ในสังคมเกิดความสามัคคี กลมเกลียวกัน ส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าไปได้อย่างแน่นอน

2. วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือ

1. เพื่อนำไปเผยแพร่ในกลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อใช้เป็นคู่มือในการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง
3. เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม
4. เพื่อใช้เป็นสื่อในการประสานงาน

3. เนื้อหาสาระของการอบรม

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)¹ ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 82, (กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์สวย จำกัด 2550, หน้า 25..

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่ว ๆ ไป เรื่อง สังคหวัตถุ

- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

- การพูดจาไพเราะ

- การบำเพ็ญประโยชน์

- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความมุงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 21 ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการนี้ สังคหวัตถุ 4 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. ทาน (การให้)

2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)

3. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล

ทาน เปยยวัชชะ อุตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆตามสมควร

สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น

ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตร

เป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้นำสรรเสริญ

- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความมุงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

3.2 ความสำคัญของผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ. 2544-2643 (2001-2300) จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ หมายถึงการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลกและมีแนวโน้มว่าประชากรผู้สูงอายุเหล่านี้จะมีฐานะยากจน เป็นประเด็นท้าทายทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศจะต้องมีแผนรองรับ สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศที่อยู่ในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 กล่าวคือ ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พยากรณ์โครงสร้างประชากรไทยกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่า “ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุถึง 1 ใน 4 ของประชากรและเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบภายในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2571 สัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 23.5 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ²

จากข้อมูลดังกล่าวเราจำเป็นต้องหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงให้กับตนเองได้อย่างเร่งด่วน เพราะจำนวนผู้สูงอายุจะมีเพิ่มขึ้นตามลำดับ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบปัญหาการขาดความมั่นคงในชีวิต หากยังไม่มีการวางแผนรองรับ จะทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นภาระของสังคม รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อมาดูแล ซึ่งก็ยากที่จะได้รับกันอย่างทั่วถึงหรือเพียงพอกับความต้องการ แต่หากเราสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด จะทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้นและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ **ดังในพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ขออัญเชิญมาดังนี้ “ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มากด้วยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ เปรียบประดุจคลังสมอง เป็นกำลังสำคัญที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง”** ส่วนแนวทางการป้องกันปัญหายังตรงกับแผน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 ดังนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ข้อที่ 5.2.4 พัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่าสามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2555 – 2559³ ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม ยุทธศาสตร์การวิจัยนี้มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต สวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งการเสริมสร้าง

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2555**, (กรุงเทพฯ : 2556).

³ **นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2555-2559).**

ศักยภาพของชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และผู้สูงอายุและการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ และที่สำคัญยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงการณ์ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2555 ในข้อที่ 4 นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต ข้อที่ 4.5.5 กล่าวไว้ว่า จะเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกสาธารณะต่าง ๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคนพิการ สร้างความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ พัฒนาบริการสุขภาพอนามัย ให้การสงเคราะห์ จัดการศึกษา จัดสวัสดิการ รวมถึงหาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมภายใต้หลักคิดที่ว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูง สมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้มีผลกระทบที่ตามมาคือผู้สูงอายุขาดการดูแลเอาใจใส่ทั้งจากคนในครอบครัวและสังคม มีผลทำให้ผู้สูงอายุขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง อาทิ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเกี่ยวกับคนในครอบครัว และทำให้ผู้ที่ก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเกิดความไม่มั่นใจในคุณภาพชีวิตที่จะตามทำให้เกิดความเครียดมากมาย กลายเป็นปัญหาระดับชาติได้

3.3 การพัฒนา

ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” คำว่า “การพัฒนา” (Development) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายความหมายของการพัฒนาว่า “การพัฒนา หมายถึง การเติบโต ความเจริญ ความก้าวหน้า ความรุ่งเรือง” และมีทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาดังนี้

ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ด็บบลิว รอส โทว (W. Rostow) โดเสนอแนวคิดในการสร้างความเจริญเติบโตตามลำดับขั้น (stages of growth) 5 ขั้น โดแก ขั้นที่หนึ่ง เปนจุดเริ่มต้นจากสภาพสังคมแบบดั้งเดิม ขั้นที่สอง เปนการเตรียมตัวเพื่อก้าวทะยานไปข้างหน้า ขั้นที่สาม เปนการก้าวทะยานไปสู่การเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ขั้นที่สี่เป็นการบรรลุสุภาวะที่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ขั้นที่ห้า เปนการเจริญสูงสุดของสังคม การพัฒนาตามแนวความคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัยนั้นสามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายและกระบวนการดังต่อไปนี้⁴

1. จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย จุดมุ่งหมายหลัก คือ การ

⁴ อังโน ปกรณ์ ปรียากร, “ทฤษฎีและแนวคิดทางการพัฒนา”, ในการบริหารการพัฒนา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพานิชย์, 2528, หน้า 18-65.

สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใชุยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมือง และการเสริมสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุน ซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP เพิ่มขึ้นในอัตราที่แน่นอนและรวดเร็วกว่าการเพิ่มของประชากร เป็นผลให้ระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในแต่ละปีเพิ่มสูงตามไปด้วย และผลของความเจริญเติบโตจะค่อย ๆ แพร่กระจายจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคการผลิตอื่น ๆ และจากเมืองไปสู่ชนบท ตามแนวคิดของ Adam Smith เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจาย (Trickle Down) ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน

2. กระบวนการพัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีภาวะทันสมัย

ความสำเร็จของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายข้างตนได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดจากบทบาทของสถาบันทางการเมือง สถาบันทางการบริหาร และสถาบันอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะเขามาบีบทบาทในการกำหนดแผนพัฒนา ซึ่งมีลักษณะ

เป็นการวางแผนจากสวนกลาง (Top - Down Planning) เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) อันได้แก่ การคมนาคม การพลังงาน การชลประทาน เป็นต้น

2. การจัดตั้งสถาบันต่าง ๆ ทั้งสถาบันทางดานการเมือง สถาบันทางดานสังคมและสถาบันทางดานเศรษฐกิจ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนเร่งรัดการพัฒนา เช่น พรรค การเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ (Interest Group)

3. การขยายตัวของเมืองและบริการสาธารณะในเขตชุมชนเมือง ทั้งเมืองหลวง และ เมืองหลัก

4. การให้บริการแกสังคมชนบทในรูปต่างๆ เช่น การให้บริการทางดานการศึกษาดานสาธารณสุข ให้มากขึ้น

3.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายในพลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏหรือออกมาบ้างแต่ยังไม่หมด เช่น เมล็ดมะม่วงมีศักยภาพที่จะโตเป็นต้นมะม่วงถ้าหากได้ดินดี น้ำดี แดดดี ปุ๋ยดี เด็กจำนวนมากที่มีศักยภาพที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และเก่งถ้าหากได้รับการเลี้ยงดูที่ดี การศึกษาที่ดีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential – potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่า กรรตุภาพ หรือ ภาวะที่เป็นจริง (axtual – actuality) หรือเรียกกันด้วยภาษา่างาย ๆ ว่า ภาวะแฝง (potential) กับภาวะจริง (actuality) ศักยภาพ (ภาษาละติน potential) เป็นภาวะที่เปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปได้เกิดขึ้นได้ ตรงข้ามกับภาวะจริง

(actus) ซึ่งในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติล พุถึงความสมบูรณ์ (perfecton) ว่าเป็นภาวะความจริงที่บริสุทธิ์ actus purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้⁵

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าศักยภาพไว้ว่า “ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เช่น เขามีศักยภาพในการทำงานสูง น้ำตกขนาดใหญ่ มีศักยภาพในการให้พลังงานได้มาก”⁶

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กล่าวว่า ศักยภาพ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติ และคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัวนอกจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบหลักรวมกัน 9 ด้าน ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร
2. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม
3. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น และพัฒนา⁷

ศักยภาพ (Potentiality) เป็นพลังที่สร้างสมอยู่ในสมองของมนุษย์ เกิดขึ้นโดยการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อม สะสม พัฒนา เชื่อมโยงเส้นใยประสาทเป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ ศักยภาพของมนุษย์จะแสดงออกในลักษณะความสามารถ ซึ่งจะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้สอนสู่ยุทธศาสตร์การสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ การกระตุ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามขีดความสามารถได้นั้น มีปัจจัยที่เกื้อหนุนหลายด้านและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนจะต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสมองของมนุษย์ซึ่งเป็นขุมพลังแห่งการเรียนรู้

⁵ เสรี พงศ์พิศ สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร (ระบบออนไลน์)
<http://www.nice.nu.ac.th> (ออนไลน์ : 23 สิงหาคม 2552)

⁶ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ 2542, ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 1095.

⁷ กองวิจัยทางการศึกษา. 2543, กรมวิชาการ.ความหมายของคำว่าศักยภาพ, หน้า 3.

กระบวนการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา (Lateralization หรือ specialization) เป็นการศึกษาพัฒนาการทางพุทธิปัญญาอีกแนวหนึ่ง โดยมีแนวคิดที่ว่าสมองแต่ละด้านจะมีหน้าที่ควบคุมระบบร่างกายด้านตรงกันข้าม ดังตารางที่ 2 ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

หน้าที่ของสมองซีกซ้าย	หน้าที่ของสมองซีกขวา
1. คิดเป็นเหตุผล	1. คิดสร้างสรรค์ จินตนาการ
2. มีสามัญสำนึก จิตสำนึก	2. สัญชาติญาณ
3. คิดรายละเอียด	3. คิดสังเคราะห์
4. ทำงานที่ต้องทำทีละอย่าง	4. ศิลปะ ดนตรี ทิศทาง
5. การวิเคราะห์	5. ทำงานหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน
6. ควบคุมเกี่ยวกับภาษา	6. มองภาพแบบรวม ๆ
7. การพูด การเขียน	7. การผ่อนคลาย
8. การแสดงออก	8. จิตใต้สำนึก รับรู้และเข้าใจ
	9. สร้างกระบวนการอย่างรวดเร็ว

มีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับมีคำถามเกี่ยวกับสมอง ดังนี้⁸

1. ทำอย่างไรเราจะเรียนรู้ถึงวิธีการเรียนรู้ที่ดี
 2. อะไรคือเทคนิคที่ดีที่สุดที่เราจะใช้เสริมสร้างความจำหรือทำให้จำได้ดี
 3. อะไรคือเทคนิคที่จะใช้ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
 4. ทำอย่างไรเราถึงจะวางแผนและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 5. ทำอย่างไรเราจึงจะเข้าใจสิ่งที่ครูสอนและสามารถจะรับรู้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 6. ทำอย่างไรเราจะสามารถใช้พลังอันมหาศาลจากสมองของเราได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่
1. คือ ต้องเข้าใจในเรื่องของสมอง ซึ่งหมายถึงโครงสร้าง การทำงาน และปัจจัยที่เสริมสร้างการเจริญ

พัฒนาของสมอง

⁸ คັນสนีย์ ฉัตรคุปต์, กระบวนการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา, 2542, หน้า 207-214.

2. คือ แบบฉบับการเรียนรู้ (Learning style) ของแต่ละคน เด็กแต่ละคนมีแบบฉบับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการใช้เทคนิคการสอนต้องแตกต่างกันตามความต้องการของเด็ก ตามความสามารถของประสาทสัมผัสที่สำคัญ 3 ส่วน คือ การเห็น การได้ยิน และการเคลื่อนไหวของร่างกาย ครูสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กได้ ถ้ารู้ถึงสไตล์การเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน เช่น เด็กเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัสการเห็น ก็ควรจะให้เขียน วาดรูป ถ้าถนัดการเรียนรู้ด้วยการได้ยิน ควรให้โต้วาที อภิปราย หรือเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหว ควรให้ แสดงละคร ปั่น จะช่วยให้เด็กเข้าใจและจำได้ดี

3. การทำให้ความจำหรือการเรียนรู้ดีขึ้นคือการทำแผนคร่าว ๆ ในสมอง การวางแผนคร่าว ๆ ในสมองจะใช้ทักษะสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา ซึ่งสมองซีกซ้ายเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผล สัญลักษณ์ ในขณะที่สมองซีกขวาจะเป็นทักษะของรูปแบบ สี สัน รูปร่าง มาช่วยในการจำ การโน้ตเอาไปท่องจะเป็นการใช้สมองซีกซ้ายอย่างเดียวในขณะที่ถ้าจะให้เกิดประสิทธิภาพในการเข้าใจและจำที่ดีขึ้น สมองซีกขวาก็จะต้องเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้รับมานี้เข้าไปในสมองส่วนที่เป็นความจำและการเรียนรู้ของแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไป ต้องใช้เทคนิคเข้ามาช่วยให้จำได้ดีขึ้น คนใช้สมองข้างซ้ายมากจะเป็นคนชอบวิเคราะห์ สามารถแสดงความรู้สึกของตนเองได้อย่างชัดเจน เป็นคนวางแผนงานเรียบร้อย คนเหล่านี้เก่งคณิต วิทยาศาสตร์ สามารถทำงานจนสำเร็จแต่จะมีปัญหาเรื่องความเครียด ฉะนั้นจะพยายามเพิ่มทักษะสมองซีกขวาเข้าไป เช่น การวาดภาพ การวางแผน และให้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ส่วนคนที่ใช้สมองซีกขวามาก มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบผจญภัย จำเก่ง เป็นคนชอบมีความสามารถทางด้านศิลปะ เขียนหนังสือ แต่งเรื่องตามจินตนาการ มีความสามารถทางการแสดงออก เช่น ละคร เป็นคนไม่ค่อยมีระเบียบ ไม่วางแผน ไม่สามารถแสดงความคิดของตนให้คนอื่นเข้าใจได้ คนเหล่านี้ต้องพัฒนาในเรื่องการจัดระบบ การวางแผน สื่อสารให้คนอื่นเข้าใจมากขึ้น

4. คือ ความคิด คิดเรื่องสำคัญ คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่น เรื่องกฎหมาย การพิพากษาจะเป็นหน้าที่ของสมองซีกซ้าย เด็กควรได้รับการเสริมทักษะทางด้านของความคิดให้สามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผลความคิดโดยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี เช่น การจัดลำดับเหตุการณ์ การสังเกต การวางแผน การตั้งสมมุติฐาน

5. คือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหน้าที่ของสมองซีกขวาเป็นความสามารถที่จะสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นต้นกำเนิดไม่เคยมีมาก่อน จากงานวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถเสริมสร้างได้โดยการทำงานอย่างเป็นระบบ

6. คือ ความจำ (Memory) ความจำเกี่ยวกับหน้าตา ชื่อ ข้อมูลต่าง ๆ รูปต่าง ๆ ทักษะเหล่านี้ฝึกฝนได้ ความจำมีการเปลี่ยนแปลงเมื่ออายุมากขึ้น โดยธรรมชาติสมองจะจำทุกอย่างได้หมด แต่ไม่สามารถเรียกข้อมูลหรือความจำทั้งหมดมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเห็นนำไปสัมพันธ์กับ

จินตนาการช่วยให้มีความจำดีขึ้น ครูควรช่วยเสริมทักษะทางการเรียนรู้โดยประสาทสัมผัสเพื่อเสริมสร้างความจำ นอกจากนี้ มีทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยสมองทั้งสองข้าง (Whole brain learning) เห็นได้ว่าคนเราแต่ละคนจะใช้สมองแต่ละข้างไม่เท่ากัน คนที่ใช้สมองข้างซ้ายมากจะเป็นคนที่ชอบ ละเอียด คิดอย่างมีเหตุผล เป็นคนชอบศิลปะ เป็นนักจินตนาการ แต่ไม่ค่อยดูรายละเอียด หรือความคิดเป็นเหตุเป็นผล ข้อมูลจากการวิจัยใหม่ๆ เชื่อว่าการที่เราสามารถใช้สมองทั้งสองส่วนในการเรียนรู้จะให้ผลดีกว่าใช้สมองข้างใดข้างหนึ่งเพียงข้างเดียว ครูควรจะทราบว่าเด็กแต่ละคนใช้สมองแต่ละข้างไม่เหมือนกัน ดังนั้น เทคนิคการสอนจึงต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้สมองของเด็กแต่ละคน เช่น เด็กที่ใช้สมองข้างขวามาก การเรียนรู้จะต้องเป็นภาพรวมใหญ่ ๆ แล้วค่อยให้รายละเอียดภายหลัง และเด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้าใช้การวาดรูป จินตนาการเข้ามาช่วย

7. การศึกษา ด้านศิลปะและดนตรี จะมีส่วนช่วยในสมองเจริญเติบโตหรือมีพัฒนาการดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญช่วยในการเรียนรู้ ถ้าเราทำงานใช้สมองมาก ๆ อัตราการเต้นของหัวใจจะสูงคลื่นสมองของเราก็จะเร็วขึ้น กล้ามเนื้อจะเกิดการเกร็ง เมื่อผ่อนคลายหรือนั่งสมาธิกล้ามเนื้อจะผ่อนคลาย การเต้นของหัวใจจะช้าลง”⁹

3.5 ทฤษฎีการสูงอายุ

จากการศึกษาศาสตร์ทางการสูงอายุทำให้เชื่อได้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงในร่างกายของคนเรามีอยู่ 2 ระยะ คือระยะแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 40 ปี ซึ่งมีลักษณะเป็นไปในทางเจริญงอกงาม (Growth) เมื่อพ้นวัยผู้ใหญ่แล้วจะเข้าสู่ระยะที่ 2 (หลังอายุ 40 ปีขึ้นไป) ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เสื่อมโทรม และไม่ปรากฏความเจริญงอกงาม (degenerative change) ความพยายามค้นหาคำตอบว่าทำไมคนถึงแก่ชรายังคงมีอยู่แม้ว่าจะไม่มีใครเอาชนะความชราได้ก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ทางชีวภาพ จิตวิทยา และสังคมศาสตร์ ได้พยายามสรุปสาเหตุของความชราไว้ 2 ประการ คือ 1) พันธุกรรม (Genetic Etiology) และ 2) สิ่งแวดล้อม (Environment Etiology) ซึ่งพิจารณาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสิ่งมีชีวิต และพยายามศึกษามนุษย์ให้ครอบคลุมแบบองค์รวมนั่นเอง นักทฤษฎีทั้ง 3 สาขาต่างยอมรับว่าความรู้จากศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งก็ยังไม่สามารถอธิบายกระบวนการแก่ชราได้อย่างสมบูรณ์ จึงเสนอแนวคิดเพื่อนำมาใช้อธิบายกระบวนการชราของมนุษย์ให้ชัดเจนที่สุด ประกอบด้วยทฤษฎี 3 กลุ่ม ได้แก่ ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory), ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory), ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological Theory)

⁹ รองศาสตราจารย์เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, (ระบบออนไลน์)

<http://gotoknow.org/blogedonqakm/3652> ออนไลน์ : 9 กันยายน 2552.

3.5.1 ทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของร่างกายมนุษย์ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ทฤษฎีด้านพันธุกรรม ทฤษฎีอวัยวะ ทฤษฎีสรีรวิทยา

1.ทฤษฎีด้านพันธุกรรม (Genetic Theory) ประกอบด้วย

1) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution theory) หรือ ทฤษฎีเซลล์ (Cell Theory) ร่วมกันอธิบายว่าสิ่งมีชีวิตต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการตลอดเวลา

2) ทฤษฎีนาฬิกาชีวิต (Biological clock) หรือ ทฤษฎีการถูกกำหนด (Programming Aging Theory) อธิบายว่าอายุขัยของคนถูกกำหนดไว้แล้วโดยรหัสทางพันธุกรรม(Gene) ถ้าบรรพบุรุษมีอายุยืน ลูกหลานก็มีอายุยืนยาวตามไปด้วย ทฤษฎีนี้เชื่อว่านาฬิกาชีวิตจะอยู่ในนิวเคลียสและโปรโตพลาสซึมของ cell ในร่างกาย

3) ทฤษฎีการกลายพันธุ์ (Somatic Mutation Theory) เกิดจากการได้รับรังสีที่ละเล็ก ที่ละน้อยเป็นประจำ จนเกิดการเปลี่ยนแปลง DNA (Deoxyribonucleic Acid) และเกิดการผันแปรของเซลล์หรืออวัยวะในระบบต่าง ๆ ทำให้เกิดการแบ่งตัวผิดปกติ (Mutation) เกิดมีโรคร้ายไข้เจ็บหรือเกิดมะเร็ง

4) ทฤษฎีการสะสมความผิดพลาดของ Cell (Error Theory) หรือทฤษฎีโมเลกุล (Molecular Theory) อธิบายว่า ความแก่เกิดจากนิวเคลียสของ Cell มีการถ่ายทอด DNA ที่ผิดปกติไปจากเดิม ทำให้ Cell ใหม่ที่ได้แตกต่างไปจากเดิม และกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมและร่างกายจะสร้างภูมิคุ้มมาต่อต้าน เป็นผลให้ Cell เสื่อมสลาย และทำหน้าที่ไม่ได้

2.ทฤษฎีอวัยวะ (Organ Theory) อธิบายกระบวนการแก่ว่า เมื่ออวัยวะมีการใช้งานย่อมจะมีความเสื่อมเกิดขึ้น ขอเสนอทฤษฎีในกลุ่ม ดังนี้

1) ทฤษฎีความเสื่อมโทรม (Wear and Tear Theory) ความแก่เป็นกระบวนการเกิดขึ้นเองเมื่ออวัยวะมีการใช้งานมากย่อมเสื่อมได้ง่ายและเร็วขึ้น เมื่ออายุมากขึ้น ข้อจำกัดของทฤษฎีนี้คืออวัยวะส่วนใดของร่างกายที่ไม่ค่อยได้ทำงาน จะเสื่อมสภาพไปก่อนในขณะที่อวัยวะส่วนอื่นๆ ที่ทำงานกลับขยายใหญ่ขึ้น อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีสนับสนุนด้วยว่า ขณะที่ cell ถูกใช้งานจะเกิดการผลิิตสารแล้วใช้ เช่น Lipofuscin สะสมไว้สารนี้เอง เป็นโปรตีนที่เหลือใช้จากการเผาผลาญอาหาร (lipoprotein) ซึ่งจะมีคุณสมบัติไม่ละลาย หน้าที่ไม่ทราบชัดเจน ในวัยสูงอายุจะมีสารนี้สะสมมากบริเวณตับ, หัวใจ ,รังไข่, cell ประสาท และเมื่อมีสารนี้มากถึงระดับหนึ่ง อวัยวะจะไม่สามารถทำงานได้ และมีการเสื่อมถอย

2) ทฤษฎีระบบประสาทและต่อมไร้ท่อ (Neuroendocrine Theory) เมื่อเข้าสู่วัยชรา การทำงานของระบบประสาทจะลดลง Reflex ต่างๆ จะเชื่องช้า ความจำจะเสื่อมลง ต่อมไร้ท่อทำงานลดลง เช่น Insulin จะผลิตน้อยลงเกิดเป็นเบาหวานขึ้นได้ในผู้สูงอายุ

3) ทฤษฎีภูมิคุ้มกัน (Immunological Theory) เชื่อว่าเมื่ออายุมากขึ้น การสร้างสารภูมิคุ้มกัน ตามปกติจะลดลง เพราะอวัยวะที่มีส่วนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันต่างๆ เช่น ในกระดูก ต่อมไทมัส, ระบบน้ำเหลือง, ตับ และม้ามเสื่อมสภาพ และจะสร้างภูมิคุ้มกันชนิดทำลายตนเอง (Autoimmune) สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ความสามารถในการตอบสนองของระบบภูมิคุ้มกันในผู้สูงอายุลดลงยังสรุปไม่ได้แน่ชัด แต่ระบบภูมิคุ้มกันพบว่าการเปลี่ยนแปลงได้แก่ T - cell dependent มีหน้าที่ลดลงจึงทำให้เป็นสาเหตุให้มีการเกิดโรคจำพวกมะเร็ง และ โรคในระบบอโตอิมมูน, Macrophage มีหน้าที่ในการป้องกันตนเองต่อสู้กับเชื้อโรค จำนวน Macrophage ไม่ได้ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น, B - cell จำนวนยังคงสูงอยู่ แต่การตอบสนองต่อการกระตุ้นของ Antigen จำนวนลดลง

3.ทฤษฎีสรีรวิทยา (Physiological Theory) อธิบายกระบวนการแก่ในลักษณะการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายประกอบด้วยทฤษฎีบ่อยๆ ดังนี้ ทฤษฎีความเครียดและการปรับตัว (Stress Adaptation Theory) เชื่อว่า ความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีผลทำให้ Cell ตาย บุคคลเมื่อเผชิญกับความเครียดบ่อยๆ จะทำให้เข้าสู่วัยชราได้เร็วขึ้น เมื่อคนอยู่ในภาวะเครียดร่างกายจะตอบสนอง โดยไฮโปทาลามัส และพิทูอิทารี ถูกกระตุ้นให้หลั่ง Adreno corticotropic Hormone ไปกระตุ้น Adrenal Cortex และ Adrenal Medulla ให้หลั่งสาร Cortisol Aldosterone และ Epinephine ซึ่งจะทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดสูงขึ้น ช่วยให้ร่างกายดำรงชีวิตอยู่ในภาวะเครียดได้ แต่ถ้าร่างกายต้องเผชิญกับภาวะนี้มากๆ อาจเสื่อมและทำงานผิดปกติได้

1) ทฤษฎีสะสมของเสีย (Waste Product Accumulation) เมื่อสิ่งมีชีวิตอายุมากขึ้นของเสียจะถูกสะสม ทำให้ cell เสื่อมและตายเพิ่มขึ้น สารที่พบได้แก่ Lipofuscin ซึ่งเป็นสารสีดำ ไม่ละลายน้ำ เป็นสารประกอบจำพวก Lipoprotein ดังที่กล่าวไปแล้ว

2) ทฤษฎีอนุมูลอิสระ (Free Radical Theory) กล่าวถึงกระบวนการออกซิเดชันของ O₂ ที่ไม่สมบูรณ์ในกระบวนการเผาผลาญสารจำพวกโปรตีน, คาร์โบไฮเดรตและอื่นๆ ทำให้เกิดอนุมูลอิสระ (Free Radical substance) ซึ่งสามารถทำลายผนัง cell โดยโมเลกุลของอนุมูลอิสระเมื่อแตกออกเป็นอิสระจะจับกับโมเลกุลอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงทำให้โครงสร้างและหน้าที่ของ Cell เปลี่ยนไปอนุมูลอิสระเกิดได้จากสาเหตุอื่นๆ ได้อีก เช่น มลภาวะเป็นพิษ, รังสี, อาหาร, บุหรี่ และเชื่อกันว่าสารจำพวกวิตามิน A, C และ E ช่วยลดการเกิดและการทำงานของสาร Free Radical ได้

3) ทฤษฎีการเชื่อมไขว้ (Cross link Theory on cross link of collagen T.) เชื่อว่าเมื่อชรา สาร Fibrous Protein จะเพิ่มขึ้น และจับตัวกันมากขึ้นทำให้ collagen Fiber หดตัวขาดความยืดหยุ่น และจับกันไม่เป็นระเบียบมีผลให้ cell ตาย และเสียหน้าที่กระบวนการนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระดับ

DNA ของ cell โดยสาร cross link ที่เกิดจากปฏิกิริยาทางเคมีจะทำให้ DNA มีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อม ปัจจุบันเชื่อกันว่าสารเคมีพวก lathyrogens ,prednisolone และ penicillamine จะช่วยลดปฏิกิริยาการเกิดสาร Cross link ได้ นอกจากนี้ที่กล่าวมายังมีความเชื่อที่เกี่ยวกับรังสีอัลตราไวโอเล็ตที่มีผลต่อความชรา และการเปลี่ยนแปลงในระดับสรีระวิทยา ทำให้ผิวหนังเกิดริ้วรอย (Wrinkling) ที่เรียกว่า Solar Elastosis ซึ่งเกิดจากการแทนที่ของ collagen ด้วย Elastin (ลักษณะเปราะ เทียว แตกเป็นขุย) และยังมีผลให้เกิดมะเร็งผิวหนังได้ด้วย อีกทฤษฎีหนึ่งเชื่อกันว่า ภาวะโภชนาการ การบริโภคอาหารให้ได้สัดส่วนทั้งปริมาณและคุณภาพจะช่วยให้ชีวิตยืนยาว กล่าวโดยสรุปทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายความสัมพันธ์ของปฏิกิริยาทางเคมีในร่างกายกับกระบวนการแก่ ข้อคิดที่ได้คือ การลดกระบวนการเผาผลาญอาหารในร่างกายโดยจำกัดอาหารจำพวก โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน และบริโภคอาหารจำพวกผักและผลไม้ จะช่วยให้อายุยืนยาว

3.5.2 ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) ทฤษฎีทางจิตวิทยา เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของผู้สูงอายุนั้นเป็นการปรับตัวเกี่ยวกับความนึกคิด ความรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ การเปลี่ยนแปลงไปของอวัยวะรับสัมผัสทั้งหลาย ตลอดจนสังคมที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ อาศัยอยู่ ได้แก่ ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขหรือ ความทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลังและการพัฒนาจิตใจของบุคคลนั้น ถ้าพัฒนามาด้วยความมั่นคงอบอุ่นที่ถ้อยอาศัย เห็นใจผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีก็มักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขอยู่ร่วมกับบุตรหลานได้อย่างมีความสุข แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าชีวิตที่ผ่านมาไม่สามารถทำงานร่วมมือกับใครได้ จิตใจคับแคบ ไม่รู้จักช่วยเหลือ เห็นใจผู้อื่น ๆ ผู้สูงอายุผู้นั้นก็จะประสบปัญหาในบั้นปลายของชีวิต

3.5.3 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา (Sociological theory) ทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง แนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมไป และพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีแนวคิดที่น่าสนใจ ได้แก่

3.5.6 ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert Havighurst 1960 ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ สำหรับคำว่ากิจกรรมตามแนวคิดนี้หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง นั่นคือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อสังคม หรือชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะ

ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า และ เป็นประโยชน์ต่อสังคม สารของทฤษฎีนี้อธิบายได้โดยสรุปว่า การมีกิจกรรมต่อสังคมของผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นการมีกิจกรรมที่พอเหมาะกับวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุ ควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี สภาพสังคมปัจจุบันที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงไป (Modernization Perspective) เป็นปัจจัยซึ่งว่าด้วยบทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ผู้สูงอายุก้าวตามไปไม่ทัน การเชื่อมโยงบุคคลแต่ละวัยแต่ละยุค (Intergeneration Linkege) เป็นปัจจัยที่สนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและ ประสบการณ์ชีวิตของคนเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันระหว่างคนในวัยเดียวกันแต่คนละยุคสมัย บทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างของแต่ละวัยของคน (Structural Functional Theory) ปัจจัยนี้กล่าวถึงการ สูงอายุว่าเมื่อคนเข้าสู่วัยชรามากขึ้นบทบาทหน้าที่ของตนเองก็จะลดลง

3.5.7 ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) เป็น ทฤษฎีที่เกิดขึ้นครั้งแรกราวปี 1950 กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคม ของ Elaine Cummings and Willam Henry ที่ พิมพ์ เผยแพร่เป็น ครั้ง แรกใน หนังสือ Growing old: The Process of Disengagement เมื่อปี 1961มีใจความว่าผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกัน อย่างค่อยเป็นค่อย ไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากยอมรับว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมลงจึงถอยหนีจากสังคมเพื่อลดความเครียดและรักษาพลังงาน พึงพอใจกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไป เพื่อถอนสภาพและบทบาทของตนให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้างในบทบาท ที่เปลี่ยนแปลงไปและค่อย ๆ ยอมรับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไปได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบาย โดยกล่าวด้วยว่าโดยปกติแล้วบุคคลจะพยายามผสมผสานอยู่กับสังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการรักษา สมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ก่อนที่บทบาทของตนเองจะแคบลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โดยสรุป กระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุถึงพอใจเป็นสากลของทุกสังคม เป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการ ชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล, สภาพสังคมและความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎี การถอยห่าง และทฤษฎีกิจกรรมจะมีความขัดแย้งกัน ซึ่ง Bernice Neugarten และคณะได้ศึกษาเพื่อหาข้อ ขัดแย้งทั้งสองทฤษฎีแล้วพบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีกิจกรรม ร่วมกันนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละบุคคลที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทในสังคมชอบเข้าร่วม กิจกรรมในสังคม ก็ต้องการที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้ที่ชอบสันโดษไม่เคยมีบทบาทใด ใด ในสังคมมาก่อน

ก็ยอมที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมเมื่ออายุมากขึ้น และได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

1 ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten และคณะราวปี 1960 เพราะเหตุว่าทั้งทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีการถอยห่างไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุได้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ

2 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุจะปรับบทบาทและสภาพต่าง ๆ หลายอย่างที่ไม่ใช่บทบาทเดิมของตนมาก่อน เช่น การละทิ้งบทบาททางสังคมและความสัมพันธ์ซึ่งเป็นไปแบบวัยผู้ใหญ่ยอมรับบทบาทของสังคมและความสัมพันธ์ในแบบผู้สูงอายุ และเว้นจากความผูกพันกับคู่สมรส เนื่องจากการตายไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้น

จากการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 ต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท 4 ต่อการพัฒนาศักยภาพ ของผู้สูงอายุ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมากไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านพฤติกรรมของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการแข่งขันที่สูงขึ้นในทุกๆด้าน ทำให้คนในสังคมต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด การที่จะพึ่งพิงใครสักคนนั้นเป็นเรื่องที่ยากมากแม้กระทั่งคนในครอบครัวก็ไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้เสมอไป ผู้สูงอายุก็เช่นกันส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องกระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มากขึ้น เพื่อที่ตนเองจะได้มีความสามารถเทียบเท่ากับบุคคลต่างวัยได้ ซึ่งจะนำมาซึ่งทางเลือกในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืนและความอยู่รอดของตนเอง โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่มุ่งหวังได้และยังเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดใน**พระธรรมปิฎก**ได้ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิบาท 4 ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้น ด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดทิ้ง จิตตะ เอาใจฝึกฝน คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำนั้นด้วยความคิดไม่ ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้น บ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหา

เหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรักพากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน” และยังสอดคล้องกับแนวคิดของกองวิจัยทางการศึกษากล่าวว่า ศักยภาพ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ตกตะกอนติดตัวนอกจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบหลักรวมกัน 9 ด้าน ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร

2. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม

3. ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การควบคุมตนเองได้ ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น และพัฒนา¹⁰

4. บทสรุป

สภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านทำให้เกิดการแข่งขันสูงทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดก่อนเป็นลำดับแรกทำให้ความสนใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนายังมีน้อยจึงควรมีการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้และปลูกฝังหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ให้กับผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้สร้างอาชีพและทำให้เกิดรายได้ที่มั่นคงในระยะยาว และหากผู้สูงอายุมีรายได้ที่มั่นคงแล้วยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไป และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่แตกต่างกันกับการใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงของผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันมีการตั้งเป้าหมายชีวิตลักษณะเดียวกัน ถึงแม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแต่ด้วยความที่อยู่ใญ่ผู้สูงอายุจะมีเหตุและผลในการพิจารณาค้นหาข้อสรุปร่วมกันและนำไปใช้ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมช่วยแก้ปัญหาสำคัญในระดับประเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎีทางสังคมวิทยา** กล่าวไว้ว่าทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวโน้มบทบาท สัมพันธภาพ และการปรับตัวในสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งพยายามวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมไป และพยายามที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีแนวคิดที่น่าสนใจ ได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) พัฒนาขึ้นโดย Robert Havighurst 1960 ได้อธิบายถึงสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมกับความพึงพอใจ

¹⁰กองวิจัยทางการศึกษา. 2543, **กรมวิชาการ.ความหมายของคำว่าศักยภาพ**, หน้า 3.

ในชีวิตของผู้สูงอายุ กล่าวคือเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น สถานภาพ และบทบาททางสังคมจะลดลง แต่บุคคลยังมีความต้องการทางสังคมเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อความสุขและการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับวัยผู้ใหญ่ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจได้ สำหรับคำว่ากิจกรรมตามแนวคิดนี้หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อตนเอง นั่นคือกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติต่อเพื่อนฝูง ต่อสังคม หรือชุมชน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติจะทำให้รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อสังคม สารของทฤษฎีนี้อธิบายได้โดยสรุปว่า การมีกิจกรรมต่อสังคมของผู้สูงอายุจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้นการมีกิจกรรมที่พอเหมาะกับความวัยของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ สภาพสังคมปัจจุบันที่ทันสมัย และเปลี่ยนแปลงไป (Modernization Perspective) เป็นปัจจัยซึ่งว่าด้วยบทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ผู้สูงอายุก้าวตามไปไม่ทัน การเชื่อมโยงบุคคลแต่ละวัยแต่ละยุค (Intergeneration Linkege) เป็นปัจจัยที่สนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ชีวิตของคนเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันระหว่างคนในวัยเดียวกันแต่คนละยุคสมัย บทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างของแต่ละวัยของคน (Structural Functional Theory) ปัจจัยนี้กล่าวถึงการสูงอายุว่าเมื่อคนเข้าสู่วัยชรามากขึ้นบทบาทหน้าที่ของตนเองก็จะลดลง

2. ทฤษฎีแยกตนเองหรือทฤษฎีการถอยห่าง (Disengagement Theory) เป็น ทฤษฎีที่เกิดขึ้นครั้งแรกราวปี 1950 กล่าวถึงผู้สูงอายุเกี่ยวกับการถอยห่างออกจากสังคม ของ Elaine Cummings and Willam Henry ที่พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือ Growing old: The Process of Disengagement เมื่อปี 1961มีใจความว่าผู้สูงอายุและสังคมจะลดบทบาทซึ่งกันและกัน อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความต้องการของร่างกายและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากยอมรับว่าตนเองมีความสามารถลดลง สุขภาพเสื่อมลงจึงถอยหนีจากสังคมเพื่อลดความเครียดและรักษาพลังงาน พอใจกับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไป เพื่อถนอมสภาพและบทบาทของตนให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งระยะแรกอาจมีความวิตกกังวลอยู่บ้างในบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปและค่อย ๆ ยอมรับการไม่เกี่ยวข้องกับสังคมต่อไปได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบายโดยกล่าวด้วยว่าโดยปกติแล้วบุคคลจะพยายามผสมผสานอยู่กับสังคมให้นานเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการรักษาสมดุลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ก่อนที่บทบาทของตนเองจะแคลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โดยสรุปกระบวนการถอยห่างเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะดังนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุถึงพอใจเป็นสากลของทุกสังคม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อรักษาสมดุลงของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการถอยห่างของผู้สูงอายุ ได้แก่ กระบวนการชราที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล, สภาพสังคมและความเชื่อมโยงของอายุที่เพิ่มขึ้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการถอยห่าง และทฤษฎีกิจกรรมจะมีความขัดแย้งกัน ซึ่ง Bernice Neugarten และคณะได้ศึกษาเพื่อหาข้อขัดแย้งทั้งสองทฤษฎีแล้ว

พบว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข และมีกิจกรรม ร่วมกันนั้นขึ้นอยู่กับ บุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละบุคคลที่ผ่านมา ผู้ที่มีบทบาทในสังคมชอบเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม ก็ ต้องการที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้ที่ชอบสันโดษไม่เคยมีบทบาทใด ใด ในสังคมมาก่อน ก็ย่อมที่จะแยกตัว เองออกจากสังคมเมื่ออายุมากขึ้น และได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory)

3. ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย Bernice Neugarten และ คณะราวปี 1960 เพราะเหตุว่าทั้งทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีการถอยห่างไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงความ เปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุได้ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อใหม่ว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ประสบ ความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนชีวิตของแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาและมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้า มาร่วมอธิบายได้แก่ แรงจูงใจ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ ความยืดหยุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวในชีวิตบั้นปลายของผู้สูงอายุ

4. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุจะปรับบทบาทและสภาพต่าง ๆ หลายอย่างที่ไม่ใช่บทบาทเดิมของตนมาก่อน เช่นการละทิ้งบทบาททางสังคมและความสัมพันธ์ซึ่งเป็นไปแบบ วัยผู้ใหญ่ยอมรับบทบาทของสังคมและความสัมพันธ์ในแบบผู้สูงอายุ และเว้นจากความผูกพันกับคู่สมรส เนื่องจากการตายไปของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นต้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาด้านอาชีพ **ทฤษฎี พัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg (Ginzberg's Theory of Career Development)** ความเป็นมาของ ทฤษฎีGinzberg เป็นนักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University) ในสาขาทรัพยากรมนุษย์ ภายหลังปี ค.ศ. 1930 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีปัญหาการว่างงานมากในประเทศสหรัฐอเมริกา เขาสนใจเรื่องการ ประกอบอาชีพของบุคคล โดยเขาได้ร่วมทำการวิจัยกับคณะวิจัยซึ่งประกอบด้วย นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคม วิทยา นักจิตวิทยา และนักจิตบำบัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย บุคคลชายหญิงที่อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีฐานะทางการศึกษาและสังคมดี ดังนั้น ผลการวิจัยของเขาจึงอาจใช้ได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น¹¹ Ginzberg และคณะ ยังได้สรุปข้อมูลพื้นฐานในกระบวนการเลือกอาชีพของบุคคลซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานของ ทฤษฎีไว้ดังต่อไปนี้

1. สภาพความเป็นจริงของบุคคล (Reality Factor) หมายถึง การตอบสนองของบุคคลต่อ สภาพความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ความสามารถ ความถนัดและโอกาสในสังคมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ มาก บุคคลที่ไม่มีความสามารถหรือไม่มีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียน ก็ย่อมมีโอกาสน้อยที่จะประกอบอาชีพที่มี รายได้ดีมีเกียรติในสังคม

¹¹ อ่างในพิสมัย หาญสมบัติ. **การแนะแนวอาชีพ**. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์, 2542, หน้า 29-30.

2. ขบวนการศึกษา (Educational Process) หมายถึง การศึกษาของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวกำหนดการเลือกอาชีพของเขา เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับโอกาสการเลือกอาชีพของบุคคลถ้าได้รับการศึกษาสูงก็ย่อมจะมีช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพได้มาก

3. อารมณ์ (Emotion Factor) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการเลือกชนิดหรือประเภทของอาชีพซึ่งบางคนมีความใฝ่ฝันที่จะประกอบอาชีพทางศิลปะ เช่น อาชีพนักแสดง นักออกแบบ เป็นต้น

4. ค่านิยมของแต่ละบุคคล (Personal Values) ค่านิยมของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งค่านิยมนี้เป็นสิ่งสำคัญในการเลือกอาชีพของบุคคล

ขั้นตอนการเลือกอาชีพ Ginzberg ได้แบ่งขั้นตอนการเลือกอาชีพออกเป็น 3 ระยะ คือ¹²

1. ระยะเพ้อฝัน (Period of Fantasy Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 6 ถึง 10 ปี เด็กคิดฝันเองว่าโตขึ้นจะประกอบอาชีพใด โดยได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ โทรทัศน์หนังสือที่อ่าน เป็นต้น คิดเพ้อฝันจะเป็นแพทย์ พยาบาล นายอำเภอ ตำรวจ ทหาร พนักงานดับเพลิง โดยยังไม่ได้นำถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพความเป็นไปได้ และความสามารถของตน

2. ระยะเวลาพิจารณาเลือกอาชีพโดยยังไม่ได้ตกลงใจแน่นอน (Period of Tentative Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กมีอายุประมาณ 11 ถึง 15 ปี เด็กจะพิจารณาเลือกอาชีพจากลักษณะของตนเอง บางทีจากลักษณะของอาชีพ เช่นบางทีพิจารณาจากความสามารถ ความถนัด ค่านิยม ความสนใจของตน โดยไม่ได้พิจารณาองค์ประกอบหรือสภาพการณ์อื่น ๆ ให้ทั่วถึง เช่นมีความถนัดวาดภาพจึงคิดเลือกอาชีพจิตรกร โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพนั้น หรือมีค่านิยมว่าจะช่วยเหลือผู้อื่น ฉะนั้นจึงคิดอยากเป็นพยาบาล โดยไม่ได้พิจารณาสุขภาพของตนเอง หรืออาจพิจารณาแต่เฉพาะคุณสมบัติของอาชีพ เช่น อยากเป็นแพทย์เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ รายได้ดี แต่ไม่ได้พิจารณาความสามารถ ความถนัดของตน

3. ระยะพิจารณาสภาพความเป็นจริง (Period Realistic Choice) ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 17 ถึง 20 ปี เป็นระยะที่บุคคลจะมีการพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกันเพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ และจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่การเพ้อฝันระยะนี้ยังแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ คือ

3.1 ระยะสำรวจอาชีพ (Exploration) เป็นระยะที่บุคคลจะสำรวจอาชีพว่าอาชีพใดจะเหมาะกับเขา เช่นลองเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ หรือหาประสบการณ์ในการทำงาน

3.2 ระยะรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (Crystallization) เป็นระยะที่บุคคลพร้อมที่จะเลือกอาชีพ เนื่องจากได้ผนึกความคิดในเรื่องนี้ไว้พอสมควร

¹² วุฑูรี ทรัพย์มี, การแนะแนวอาชีพ. ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2531, หน้า 25-26.

3.3 ระยะเวลาตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง (Specification) จะเป็นการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่ตกลงใจกว้าง ๆ ว่าจะประกอบอาชีพด้านใดเท่านั้น เช่น ไม่ใช่บ่งแต่เพียงว่าจะประกอบอาชีพสาขาวิทยาศาสตร์ แต่จะระบุว่าจะเลือกอาชีพเทคนิคการแพทย์Ginzberg กล่าวว่า พัฒนาการด้านอาชีพตั้งแต่ระยะเพื่อฝัน จนถึงระยะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง กินเวลานานเป็นสิบถึงสิบห้าปี และพัฒนาการด้านอาชีพตามทฤษฎีนี้ใช้อธิบายได้กับพัฒนาการด้านอาชีพของคนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเพศใดหรือบุคคลที่มีสถานะเศรษฐกิจสังคมระดับใด เพียงแต่มีรายละเอียดที่อาจแตกต่างกันบ้าง เช่น ในเรื่องระดับอายุในพัฒนาการขั้นต่าง ๆ Ginzberg ให้แง่คิดที่น่าก่แนวความคิดว่า การเลือกอาชีพมีกระบวนการขั้นตอน ฉะนั้นไม่ควรกระตุ้นให้เด็กเลือกอาชีพเร็วเกินไป และควรช่วยให้เด็กเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนที่สุด โดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน

5.คุณสมบัติของผู้เข้าอบรม

- ผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
- ผู้บริหาร นักเรียน นักศึกษา
- บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ

6. รูปแบบการอบรม

1. ถาม – ตอบ
2. กิจกรรมระหว่างการอบรม
 - 2.1 ให้ผู้เข้าอบรมนำเสนออาชีพที่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงสำหรับผู้สูง ทั้งนี้ให้มีกิจกรรมสังคหวัตถุ 4 เข้ามาเป็นเครื่องมือในการสร้างอาชีพนั้นๆ
 - 2.2 จัดกลุ่มผู้เข้าอบรม มอบหมายให้จัดทำโครงการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ที่มั่นคง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยใช้กิจกรรมสังคหวัตถุ 4 พร้อมทั้งนำเสนอโครงการ
 - 2.3 พิจารณาโครงการสร้างอาชีพที่นำเสนอร่วมกัน เพื่อขอการสนับสนุนด้านงบประมาณกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

7.การประเมินผลผู้เข้าอบรม

- 1.การสังเกตพฤติกรรม เช่น การมีส่วนร่วม การเสนอความคิดเห็น
2. การทำแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ

8.การประเมินความพึงพอใจภายหลังการอบรม

- แบบฟอร์มการประเมินความพึงพอใจภายหลังการอบรม

